

MAKERS PLAATS BREDA

Inhoud

1. Samenvatting	6
2. Aanleiding	7
3. Voorgeschiedenis	8
4. Aanpak haalbaarheidsstudie	9
5. Business case makersplaats breda	10
6. De makers van Breda en hun wensen	13
7. Partners van de makersplaats	17
8. Publieksonderzoek	29
9. Mogelijke vestigingslocatie	32
10. Vervolgstappen	34
11. Financiën	35
12. Planning	40
13. Conclusie	39
Literatuur	42
Met dank	42
Gesprekken met	43

Voorwoord

We dromen met een groep makers in Breda al lange tijd van een plek waar we samen kunnen werken, leren en inspireren. Waar we mooie dingen kunnen maken en een bijdrage kunnen leveren aan een circulaire samenleving.

Niet alleen door op duurzame wijze producten te maken, maar ook door een breed publiek te laten zien hoe je eigenlijk heel gemakkelijk duurzamer kunt leven. Het afgelopen jaar werd het tijd om daar serieus werk van te maken.

Met behulp van een subsidie van het O&O fonds RWB is de haalbaarheidsstudie uitgevoerd, en meer: er ligt een concreet plan, we zijn in gesprek met twee locaties en we gaan er van uit dat de Makersplaats Breda er dit jaar gaat komen.

Het was bijzonder om te zien hoe enthousiast de makers zijn, hoe gedreven zij bezig zijn en hoe graag zij samen willen werken. We hebben veel inspiratie opgedaan bij andere locaties en heel wat stakeholders gesproken die graag bereid zijn om mee te doen en mee te denken in het plan.

We hopen ons enthousiasme met dit rapport over te brengen.

An van Dixhoorn

1. Samenvatting

In deze haalbaarheidsstudie onderzochten we de mogelijkheden voor een Makersplaats in Breda: een fysieke plek die onderdak biedt aan innovatieve, circulaire ondernemers in de maakindustrie (hierna: makers).

De studie is uitgevoerd door B-in motion, in samenwerking met o.a. Meurkens & Meurkens, Avans Hogeschool en Breda Circulair. We deden een rondgang langs 65 makers en 70 andere stakeholders, waaronder gemeenten, onderwijs, circulaire initiatieven en bestaande makersplaatsen in Nederland en België.

Uit de gesprekken blijkt dat makers een grote behoefte voelen aan een locatie met gedeelde faciliteiten, opslagruimte voor materialen en mogelijkheden voor samenwerking. Makers dragen bij aan de transitie naar een circulaire economie, maar kampen op dit moment met ruimtegebrek, hoge vastgoedprijzen en beperkende regelgeving.

We zien een kans voor een Makersplaats Breda: een toonaangevend centrum waar

duurzaamheid en circulariteit centraal staan. De Makersplaats biedt werkplaatsen, maar ook gemeenschappelijke ruimtes die zich lenen voor cursussen en evenementen.

Met deze aanpak kan Makersplaats Breda volledig subsidie-onafhankelijk een duurzame, circulaire en financieel stabiele werkplek worden. Het vinden van strategische partners is essentieel om het project duurzaam en levensvatbaar te maken. Samenwerking met Gemeente Breda, de regio West Brabant en Provincie Noord Brabant is voor de beoogde impact in de regio van belang.

Deze haalbaarheidsstudie biedt voldoende aanknopingspunten om op basis van een geschikte locatie concrete vervolgkeuzes te maken.

Het project kan slagen als:

- ✓ Er een slim **gefaseerd financieringsplan** is voor de opstartkosten (geschat op €263.200).
- ✓ Er naast de huurinkomsten, voldoende **alternatieve inkomstenbronnen** zijn (workshops, samenwerkingsprojecten, exposities en events).
- ✓ De eerste maanden goed worden overbrugd met **startkapitaal en voorinschrijvingen**.
- ✓ De locatie strategisch wordt gekozen voor **goede zichtbaarheid en bereikbaarheid**.
- ✓ Er een **sterke community manager** is die huurders en bedrijven, onderwijs en publiek weet te binden.

In de Makersplaats willen **Bart, Jaap en Simone** cursussen aanbieden, restmaterialen beheren en de rol van werkplaatsmeester op zich nemen.

2. Aanleiding

Duurzaamheid speelt tegenwoordig een steeds grotere rol in maatschappelijke en economische discussies. Toch blijft ons consumentengedrag grotendeels gedomineerd door een voorkeur voor goedkope wegwerpproducten: fast fashion, fast furniture en single-use artikelen. Hoewel het besef groeit dat deze trend niet houdbaar is, zijn de economische prikkels om anders te handelen nog te zwak.

Willen we hier iets aan veranderen, dan moeten we het alternatief ondersteunen en meer zichtbaar maken. Maatregelen zijn nodig om het alternatief betaalbaar en aantrekkelijk te maken. Op lokaal niveau hebben we het dan over het ondersteunen van ambachtelijke en innovatieve ondernemers, vaak met een scherpe focus op kwaliteit, hergebruik en maatwerk, die concrete oplossingen voor een meer circulaire en bewuste economie bieden.

Ze spelen een sleutelrol in het verminderen van verspilling door lokaal te produceren, logistieke ketens te verkorten en innovatieve oplossingen te ontwikkelen voor hergebruik en recycling. Ze combineren vakmanschap met creativiteit, ontwerpen producten op maat en richten zich op esthetische, functionele en duurzame alternatieven die perfect aansluiten bij de behoeften van de circulaire economie. Naast het ontwikkelen van duurzame technologieën en materialen, creëren zij banen en

versterken ze lokale gemeenschappen door eerlijke arbeidsomstandigheden en samenwerking te bevorderen.

Toch zien we deze sector steeds verder in de knel raken. Steden staan onder druk om woningen te bouwen, wat leidt tot hoge vierkante meterprijzen en strenge regelgeving rond geluid, logistiek en ruimtegebruik. Hierdoor wordt het voor ambachtelijke ondernemers steeds lastiger om betaalbare en toegankelijke werkruimtes te vinden.

Als we serieus werk willen maken van een duurzame en circulaire economie, is het behouden van betaalbare werkruimte voor deze makers geen luxe maar noodzaak. Dit onderzoek richt zich op de haalbaarheid van een Makersplaats binnen de stedelijke omgeving - een ruimte waar creativiteit, innovatie en duurzaamheid samenkomen en waar deze ondernemers kunnen blijven bijdragen aan een betere toekomst.

3. Voorgeschiedenis

In de herfst van 2022 neemt An van Dixhoorn (B-in motion) het initiatief om te inventariseren of er behoefte is aan een gezamenlijke locatie voor ondernemers in het ambachtelijk makersvak in Breda. Zelf community-builder van beroep én professioneel meubelstofferder wil ze het initiatief in Breda van de grond tillen.

Een aantal gesprekken met Bredase makers volgen en zij zijn positief over het initiatief. Er volgen gesprekken met Breda Circulair, met de beleidsafdeling circulair van de gemeente Breda, met Avans Hogeschool. Gemeente Breda is aangehaakt bij het landelijk project Circulair Ambachtscentrum van RWS, waarin afvalscheiding en hergebruik van reststromen van de inzamelpunten en kringloopwinkels centraal staat. De Makersplaats kan daar een mooie aanvulling op zijn.

In de zomer van 2023 gaan de initiatiefnemers samen met vertegenwoordigers van Breda Circulair en een aantal Bredase makers op bezoek bij een zestal broedplaatsen waar makers al ervaring hebben opgedaan met soortgelijke trajecten. Soms als tijdelijke invulling voor een nieuw te ontwikkelen stadsdeel, anderen hebben (semi) permanent de beschikking gekregen over een terrein of gebouw voor makers en andere creatieven.

De voorlopige conclusie van deze bezoeken: broedplaatsen voor ondernemers in de maakindustrie zijn succesvol, rendabel en leiden tot een belangrijke spin-off voor de makers en voor de omgeving. Ook bieden ze interes-

sante kansen voor impact op het gebied van maatschappelijke vraagstukken rond duurzaamheid.

Eén van de bezochte broedplaatsen is Bogotá te Halfweg, waar Meurkens&Meurkens (M&M) het voormalig BAM -hoofdkantoor ombouwde tot een broedplaats voor ruim 180 makers. M&M heeft inmiddels twintig jaar ervaring in het maatschappelijk beheer en ontwikkelen van vastgoed op uiteenlopende locaties. Zij zijn enthousiast over het plan, willen graag hun aandachtsgebied uitbreiden naar het zuiden van het land, want ze komen uit Breda en willen zich daar graag vestigen. Ze zien de potentie en verbinden zich aan het Bredase initiatief.

Een subsidieaanvraag bij het O&O fonds RWB wordt positief beoordeeld en vanaf april 2024 kunnen we daadwerkelijk aan de slag om de haalbaarheid van een locatie voor duurzame makers in Breda te onderzoeken. Het project wordt ingediend door B-in motion in samenwerking met Meurkens&Meurkens, Avans Hogeschool en ondersteund door Breda Circulair, Gemeente Breda en een kleine twintig makers.

4. Aanpak haalbaarheidsstudie

We stelden onszelf de volgende vragen die we in de studie willen beantwoorden.

1. Hoe ziet de business case van de Makersplaats Breda eruit?

- Wat is de visie en strategische ambitie van Makersplaats?
- Wie zijn de makers van Breda, wat is hun potentieel en ambitie voor een Makersplaats?
- Hoe kunnen andere stakeholders bij de uitvoering van Makersplaats worden betrokken?
- Welke sociaal maatschappelijke initiatieven kunnen de impact van de Makersplaats versterken?

2. Wat verwacht het publiek van een Makersplaats?

3. Welke opties zijn er in en om Breda voor de huisvesting van Makersplaats?

4. Op welke wijze kan duurzame financiering van de Makersplaats tot stand komen?

Voor deze haalbaarheidsstudie spraken we met **65 makers**. We vonden hen voornamelijk via het netwerk van makers, de gemeente Breda, ondersteunende organisaties en tijdens verschillende bijeenkomsten.

Daarnaast spraken we met **70 stakeholders**. Van ambtenaren, gemeente en provincie tot initiatiefnemers, diverse broedplaatsen, NGO's, opleidingscentra, onderwijsinstellingen, vastgoedexperts, MKB-ondernemers, en aanverwante organisaties en adviseurs.

Studenten van AVANS Academie voor Business en Entrepreneurship (2e jaars) deden publieksonderzoek naar de wenselijkheid van de Makersplaats Breda en interviewden 50 personen.

We maakten een gestructureerde vragenlijst, zowel voor de makers als voor de stakeholders (Bijlage V en VI). Aan de hand daarvan voerden we de gesprekken. We gebruikten voornamelijk open vragen, waardoor we in konden haken op ieders specifieke behoeften en situatie.

We bestudeerden het gemeentelijk beleid, voortgangsrapportages en onderzoeken van diverse initiatieven op het gebied van Broedplaatsen voor makers en circulaire initiatieven in het land. Ook voerden we gesprekken met experts op dit gebied en namen deel aan een aantal sessies in relatie tot broedplaatsbeleid en maakindustrie.

5. Business case Makersplaats Breda

In het kort wil Makersplaats Breda dé plek zijn die voordoet hoe het anders kan. Een etalage van de nieuwe economie en een proeftuin, waar iedereen kan komen leren en ervaren.

In de praktijk is het een verzamelruimte met werkplaatsen die verhuurd worden aan innovatieve ondernemers in de maakindustrie, die op een duurzame wijze producten maken, vermaken of repareren. De huurinkomsten garanderen de exploitatie van de Makersplaats. Vervolgens verbinden we initiatieven aan de Makersplaats die zorgen voor sociale en maatschappelijke impact: reparatie, exposities, pilotprojecten met onderwijs en bedrijfsleven.

Visie en missie

5.1 Visie

De Makersplaats wil uitgroeien tot een toonaangevend centrum waar ondernemers in de maakindustrie hun ambacht uitoefenen en vernieuwen, met een sterke focus op duurzaamheid en circulariteit. Door het bouwen aan een hechte gemeenschap van makers stimuleren we innovaties in productieprocessen. Zo dragen we actief bij aan de ontwikkeling van een toekomstbestendige, circulaire samenleving.

5.2 Missie

De Makersplaats biedt werkruimte én een platform om werkprocessen duurzamer en circulair te maken. Het is een plek waar particulieren, bedrijven en instellingen kennis en vaardigheden uitwisselen en ontwikkelen in productie en reparatie. Door samen te werken met diverse partners draagt de Makersplaats bij aan bewustwording en een cultuurverandering rondom circulariteit.

5.3 Doelstellingen Makersplaats Breda

- Werkplaatsen beschikbaar stellen voor ambachtelijke, duurzame en innovatieve makers. De huurinkomsten vormen de basis voor de exploitatie.
- Een open innovatiemilieu met een gevarieerde mix aan bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen realiseren.
- De Makersplaats als proeftuin en etalage voor de circulaire toekomst van de stad ontwikkelen.
- Kennis overbrengen op het gebied van reparatie: cursussen en trainingen aanbieden rondom zelf doen, zelf maken, zelf repareren of het laten doen.
- Evenementen en bijeenkomsten faciliteren: debatten, kennisuitwisseling, lezingen en exposities gericht op duurzaamheid, circulariteit en innovatie.
- Samenwerking tussen makers, onderwijsinstellingen en regionale ondernemers. Ook met het oog op het verleiden van jong talent om te kiezen voor een beroep in een makersvak.

Korte termijn (1-2 jaar)

- Realiseren van een stabiele exploitatie door verhuur van werkplaatsen aan ondernemers in de creatieve en ambachtelijke sector.
- Het aantrekken van een divers netwerk van innovatieve, duurzame en circulaire makers.
- Aanstellen van een programmacoördinator die initiatieven rondom circulariteit en duurzaamheid coördineert en stimuleert.

Middellange termijn (2-5 jaar):

- Organiseren van cursussen, trainingen en workshops voor het brede publiek, gericht op ambachtelijke vaardigheden, zelf repareren en duurzaamheid.
- Uitbouwen van samenwerkingen met lokale onderwijsinstellingen en ondernemers in de regio om kennisuitwisseling en innovatie te bevorderen.
- Actieve betrokkenheid van de lokale gemeenschap door hen toegang te bieden tot de werkplaatsen, bijeenkomsten en debatten over duurzaamheid en circulariteit.

Lange termijn (6-10 jaar):

- Uitgroeien tot een inspiratiecentrum voor de regio waar de cultuur van circulariteit en duurzaamheid breed wordt uitgedragen.
- Creëren van een landelijke bekendheid als inspirerende plek voor duurzame en circulaire innovatie binnen de maakindustrie.

5.4 Doelgroepen van de Makersplaats

- Ambachtelijke en innovatieve ondernemers in de maakindustrie die zich inzetten voor verduurzaming en circulariteit in hun productieproces.
- Particulieren en bedrijven uit de regio die geïnteresseerd zijn in duurzaamheid, zelf doen en zelf maken.
- Lokale en regionale onderwijsinstellingen die duurzaamheid en circulariteit in hun programma willen verwerken.
- Het brede publiek, dat door middel van workshops, exposities en laagdrempelige evenementen wordt verleid om kennis te maken met de makers en het thema duurzaamheid.

5.5 Uitvoering en organisatie

Er ligt een gigantische opgave om te verduurzamen. Afval scheiden, reststromen hergebruiken en inwoners bewust maken van de noodzaak om na te denken over aankopen, materialen en consumptiegedrag. Dat kan de overheid niet alleen. Daarvoor zijn aanjagers nodig.

Makersplaats Breda speelt daar als één van de partners een rol in. Hier ervaren inwoners hoe het anders kan, waar je op kunt letten, wat je zelf kunt doen en hoe dingen gemaakt worden. Hier wordt het verhaal verteld én geëxperimenteerd. Welke materialen komen erbij kijken, hoe zorg je dat het maakproces duurzaam is, welke veranderingen zijn nodig, wat is er allemaal al, wat kun je zelf doen? We zoeken samenwerkingen met MKB en hun netwerk en vragen subsidie aan voor evenementen en activiteiten die de betrokkenheid van de inwoners op het gebied van duurzaam leven stimuleren.

Om deze ambitie te versterken willen we graag ook andere partijen in het pand die het verhaal kunnen vertellen. Milieuorganisaties, organisaties die bezig zijn op het gebied van duurzaamheid en circulariteit. Zij organiseren lezingen, presentaties, exposities, films, debatten en evenementen.

Zo kunnen industrieel ontwerpers, studenten, circulair makers en anderen zich buigen over de grote reststromen bij de inzamelpunten. Wat kan je met reststromen doen? Wat kan ervan gemaakt worden? Makers kunnen meedenken over nieuwe ontwerpen en andere toepassingen.

5.6 Initiatiefnemers

Meurkens & Meurkens (M&M) is een maatschappelijke ontwikkelaar van gebouwen voor de creatieve industrie in de breedste zin. M&M transformeert sinds 2005 leegstaand vastgoed tot bruisende broedplaatsen, inspirerende plekken waar creatieve ondernemers, starters en ambachtslieden kunnen werken en elkaar kunnen ontmoeten.

M&M staat voor goed en verantwoord ondernemerschap. Sinds 2017 is M&M mede-eigenaar en beheerder van Broedplaats Bogotá te Halfweg (NH). In het voormalig hoofdkantoor van de firma BAM is nu deze permanente broedplaats gevestigd, met maar liefst 180 huurders uit zeer uiteenlopende disciplines op 8000 vierkante meter. Middels een programma worden de ondernemers met elkaar verbonden.

M&M is verhuurder, beheerder en property manager van de Makersplaats en wordt ingehuurd door de eigenaar.

An van Dixhoorn (**B-in motion**) is expert op het gebied van community building. In 2022 nam An met B-in motion het initiatief om een Makersplaats op te zetten. Ze coördineert de samenwerking, activiteiten en uitvoering van de diverse stappen om het plan te realiseren en is community- en programmamanager.

5.7 Organisatievorm

Uit de gesprekken met makers blijkt dat zij graag aansluiten bij een Makersplaats, maar niet direct de behoefte voelen om een actieve organiserende rol te vervullen. Ze focussen op hun makersvak. Wel willen ze graag op basis van interesse en mogelijkheden betrokken zijn bij diverse activiteiten en commissies. Uit de rondgang langs diverse Makersplaatsen blijkt ook dat daar waar huurders georganiseerd zijn in een eigen stichting, het gezamenlijk concept minder uit de verf komt. Er gaat teveel tijd zitten in praktische regelzaken en er is te weinig ruimte om daarnaast ook nog publieksactiviteiten te organiseren.

Daarom ligt het voor de hand dat Meurkens & Meurkens optreedt als beheerder en verhuurder van de Makersplaats. De makers sluiten dan een individueel huurcontract af.

Wie wil huren in de Makersplaats is een ambachtelijk en innovatief ondernemer in de maakindustrie, die zich inzet om productieprocessen te vergroenen, verduurzamen en circulair te maken. Er is een ballotagecommissie van huurders die anderen kunnen aandragen en voordragen. De verhuurder beslist.

We leggen met beheerder en huurders afspraken vast over het beheer van het pand, toegankelijkheid voor publiek, commissies omtrent evenementen, nieuwe huurders, buitenruimte waarin huurders deelnemen. Wil je huren in de Makersplaats, dan betekent dat wel dat je de uitgangspunten en de visie van de Makersplaats onderschrijft. Daar teken je voor. Van het begin af aan moet duidelijk zijn waar de makers voor staan.

Iedere maker pakt een rol die bij diegene past. Alle makers nemen deel aan minimaal één commissie.

An van Dixhoorn, B-in motion, neemt de rol van programmeur en community builder op zich. Daarbij hoort het aanbieden van programma's voor de makers, onderlinge contacten, samenwerking met bedrijven, evenementen en breder contact met publiek. De kosten voor deze uren worden uit de exploitatie bekostigd.

6. De makers van Breda en hun wensen

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van de gesprekken met de makers. We spraken 65 makers, uiteenlopend van stoffeerders, keramisten, meubelmakers, restaurateurs en metaalbewerkers tot ontwerpers, decorbouwers en kostuumontwerpers. In de volgende paragrafen bespreken we de achtergrond, wensen en uitdagingen van deze makers.

Ruim een derde van de makers zit in tijdelijke ruimten. Het is een landelijke trend dat er voor makers in onze verdichtende steden steeds minder betaalbare ruimte te vinden is. Daar vormt Breda geen uitzondering op.

Er zijn 34 makers die tussen maart en september 2024 hebben aangegeven serieuze belangstelling te hebben voor een verhuizing naar een Makersplaats Breda. Dit biedt een stevige basis voor de verdere uitwerking van de businesscase.

De makers die we op het oog hebben voor de Makersplaats Breda hebben al een goed lopende onderneming met een eigen klantenkring. Het zijn veelal een- of tweepitters, met een grote liefde voor het vak. Ze willen zelf doen en zelf maken, zijn ambitieus en werken graag samen met andere vakmensen om gezamenlijk grote projecten te kunnen realiseren. Ze dragen het vak over aan anderen die hun passie delen.

Het grootste deel van het publiek van de makers komt uit de lokale en regionale markt. Een enkeling heeft een landelijke of internationale afzetmarkt.

6.1 Achtergrond

Het betreft makers in de ambachtelijke sector en innovatieve techniek: textiel, hout, metaal, keramiek, glas, leer, design, digitale

technieken. Zij zijn van beroep meubelmaker, stoffeerder, restauratiebedrijf, repairshop, industrieel ontwerper, machinebouwer, ontwerper van lichtinstallaties, ontwerper van prototypes en modelbouwers, leer-, glas- of metaalbewerker. Degenen die mee willen huren momenteel ruimte of willen in de Makersplaats experimenteren met een aanvullende pilot.

Ongeveer de helft van de geïnterviewde makers is opgeleid in het vak dat zij beoefenen. De andere helft is autodidact. De makers hebben stuk voor stuk jaren ervaring en veel kennis in huis over hun ambacht. Ze hebben verstand van de technische aspecten van hun vak, maar ook van verduurzamen en hergebruiken.

Er zitten makers bij die zelf machines of lichtinstallaties voor een internationale klantenkring bouwen. Makers die ooit thuis begonnen zijn en inmiddels een bloeiende praktijk hebben. Waar de een van kinds af aan al met een draaischijf in de weer was, behalve de ander zijn chauffeursdiploma en ging op latere leeftijd met hout aan de slag.

Een groot aantal makers biedt al cursussen en workshops of leertrajecten aan, of organiseert open ateliers en grotere evenementen om hun producten onder de aandacht te brengen.

Duurzaamheid is voor de meeste makers een kernwaarde. Ze minimaliseren afval en waterverbruik in hun werkprocessen, recyclen ma-

In de Makersplaats willen **Yvonne, Yolanda en Rian** doorgroeien, workshops geven, interdisciplinair samenwerken en exposities en evenementen organiseren.

terialen, zorgen voor duurzame verpakkingen en minimaliseren transport. Hun producten zijn van hoge kwaliteit, gaan lang mee, en zijn gemakkelijk te repareren. De makers bieden reparatieservice en een langdurige garantie. Ze zoeken naar grondstoffen die herbruikbaar of natuurlijk zijn. Deze werkwijze maakt het productieproces kostbaarder en dat wordt niet altijd terugverdiend. Er komt een dosis idealisme bij kijken.

6.2 Innovatie en samenwerking

Kennis delen

De Makers hebben behoefte aan innoveren binnen het eigen vakgebied en willen hun kennis en netwerk delen met anderen. Dat doen ze vaak al met collega's en vakbroeders en -zusters. Dat is gemakkelijker als je met elkaar in hetzelfde pand werkt. De makers zijn nadrukkelijk op zoek naar meer onderlinge samenwerking, kruisbestuiving en het leren van nieuwe technieken.

Ze werken met stagiaires of leerwerkplaatsen en willen dat graag blijven doen in de eigen werkplaats. Ze maken graag gebruik van een multifunctionele cursusruimte om hun workshops en cursussen te geven.

Hergebruik

Veel makers houden zich bezig met hergebruik van materialen in hun praktijk, maar missen bijvoorbeeld de ruimte om restmaterialen op te slaan en te verwerken. De makers zien kansen om zich aan elkaar op te trekken wat betreft het verduurzamen van hun werkprocessen en beter beheren van de afvalstromen.

Buiten de Makersplaats zal worden samengewerkt met inzamellocaties zoals de Demontagehal en Vindingrijk. Er is veel animo om elkaar beter te leren kennen en (elkaars) reststromen te onderzoeken. Restmateriaal van de een kan een grondstof zijn voor de ander. Of er kunnen nieuwe toepassingen worden bedacht. Bruikbaar restmateriaal opslaan in een gezamenlijke 'materialenhaven' en samen de inkoop verduurzamen is makkelijker, zoals gebleken op andere Makersplaatsen. Gereedschap of installaties delen met andere makers kan een optie zijn, op voorwaarde dat

die goed beheerd worden, er onderhoud gedaan wordt, en er duidelijke afspraken zijn over wat wel en wat niet mag. Je handgereedschap leen je niet zo makkelijk uit. Maar het kan wel van pas komen om een gezamenlijke spuit- en lijmcabine, lascabine of zandstraalhok te hebben. Er moeten duidelijke afspraken zijn over het gebruik van de collectieve ruimten, opslag en beheer. Daar teken je dus voor en daar word je aan gehouden. Mogelijk kunnen deze ruimtes ook door het publiek gehuurd worden, maar dan wel onder begeleiding.

Makers zijn druk met hun eigen praktijk en hebben ook ruimte nodig om zelfstandig te werken. Daarom zijn er ook anderen nodig die samen met de makers activiteiten initiëren en organiseren. Een programmeur verbindt, initieert, stimuleert en organiseert samenwerkingen.

Activiteiten, cursussen en workshops worden georganiseerd door de huurders zelf of door derden die de cursus- en eventruimte kunnen huren. Externe aanbieders van opleidingen en cursussen, workshops en lezingen of exposities zijn welkom. Steeds speelt het thema duurzaamheid daarin een belangrijke rol.

Interdisciplinariteit

Het grote voordeel van in een pand zitten met makers van andere disciplines, is dat makers kennis kunnen uitwisselen die hun eigen praktijk ten goede komt. Zo kan een keramist leren lassen, om vervolgens een sculptuur van klei en staal te creëren. Of een timmerman kan de samenwerking met een stoffeerder opzoeken, om samen een duurzaam geproduceerde bank te maken. Samen zoeken naar oplossingen voor reststromen, nieuwe duurzame werkwijzen, en groeien in nieuwe ontwikkelingen.

Een breed scala aan activiteiten en makers zorgt voor het behoud van een levendige sfeer die aantrekkelijk is voor een breed publiek. Te verwachten valt bijvoorbeeld dat het publiek binnenkomt met een reparatievraag, en dan ontdekt dat er nog veel meer te beleven is. Iedere maker zal net een ander accent leggen als het gaat om circulariteit, makerschap of maatschappelijke impact. Deze ruimte moet er ook zijn.

In plaats van te concurreren met organisaties die zich met hetzelfde bezighouden, wil de Makersplaats zoeken naar aanvulling, overlap en samenwerking. De vragen die gesteld moeten worden: wat is er nog niet, wat kan beter, wat kan worden toegevoegd? Hoe kunnen we samenwerken, hoe kan ik de ander steunen? Het doel is om zodoende een (duurzame) community te creëren, in plaats van een concurrerende markt.

6.3 Zichtbaarheid

Ruimte

De huidige werkruimte van de makers is in veel gevallen niet optimaal: te klein, afgelegen, tijdelijk en gemis aan samenwerking met anderen. In je eentje organiseer je niet snel een evenement of open dag, Daar is meestal geen ruimte voor. In de Makersplaats is dat juist de bedoeling: het organiseren van events, exposities en verkoopdagen om meer zichtbaarheid te creëren en het netwerk uit te breiden is iets dat de makers verder kan helpen in hun praktijk. Een gezamenlijke tentoonstellingsruimte en een nauwe samenwerking met externe partners maakt dat mogelijk.

Zicht op een werkplaats voor de lange termijn vinden makers het meest belangrijk. Vlak daarna komt de aanwezigheid van (gedeelde) faciliteiten: basiszaken als keuken, goed sanitair en uiteraard een expositie/evenementen/cursusruimte. Hoge plafonds, veel daglicht en een goede ontsluiting plus parkeergelegenheid worden ook als belangrijk ervaren. Makers zijn op zoek naar stabiliteit, en zoeken tegelijk een plek waar ze de ruimte krijgen om te groeien. Daarom is het belangrijk dat er een contractvorm komt die flexibiliteit biedt: lange termijnperspectief om te huren, maar ook ruimte om door te groeien of uit te stappen zonder lange opzegtermijnen.

Meer vrijheid

De makers verwachten in de Makersplaats ook meer ruimte te hebben voor vrij werk. Daar komen ze nu vaak niet aan toe door ruimtegebrek of omdat ze niet beschikken over een showroom om dat eigen werk te tonen aan een breder publiek.

Kim & Koen zijn duurzaam ruimtelijk ontwerpers en -makers. In hun ontwerpen maken ze voornamelijk gebruik van restmateriaal.

Door mee te gaan in de Makersplaats willen zij hun productiestroom verbeteren, een efficiëntere doorloop realiseren en zo meer opdrachten kunnen uitvoeren. Koen ontwerpt zijn eigen robotfrase waarmee hij efficiënter kan werken. Ze hebben veel kennis van materiaal, machines en hergebruik en denken graag mee over afvalstromen.

ontmoetingsruimte / evenementen ruimte en op de website kan hierbij helpen en is een laagdrempelige manier voor bezoekers om kennis te maken met de producten en diensten waaraan in de Makersplaats gewerkt wordt.

Dynamiek

De Makersplaats krijgt een sterke naam en zowel online als in het pand komt een goed overzicht van de makers, de activiteiten / evenementen en contactgegevens, zodat het publiek gemakkelijk kan vinden wie er allemaal zitten en wat zij maken.

Evenementen, exposities, cursussen en workshops dragen bij aan de zichtbaarheid,

ONS Label is een sociale onderneming met als rode draad re-integratie van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

Verschillende bedrijfs-onderdelen van ONS zoals het Naaiatelier en Klusteam willen onder één dak gehuisvest worden in de Makersplaats.

Het Naaiatelier voert maatwerk opdrachten uit en heeft een eigen productielijn. Het klusteam doet allerhande klusjes, klein onderhoud, reparaties en tuinonderhoud.

ONS label wil haar werkzaamheden uitbreiden met eigen collecties. Binnen de Makersplaats zien zij mogelijkheden voor samenwerking, doorstroommogelijkheden voor hun deelnemers en werkruimte voor restmateriaal.

terwijl het een gevoel van gemeenschap onder de makers creëert.

De makers willen en kunnen naast het geven van workshops en cursussen met hun uiteenlopende werk op veel manieren bijdragen aan de Makersplaats. zoals met grafisch ontwerp, interieurontwerp, lichtinstallaties, materialenbeheer, klussendienst, inrichting van exposities en evenementen.

Dynamiek of reuring organiseren én behouden in de Makersplaats is belangrijk. Blijven vernieuwen en ontwikkelen. Om dat te bewerkstelligen is de rol van de community manager van groot belang. Een spin in het web, die de relaties tussen de makers onderling en met de buitenwereld faciliteert en aanjaagt.

Er zijn met regelmaat afstemmingsgesprekken tussen huurder en community manager om te zien of er behoefte is aan doorstroom binnen of buiten het pand en hoe de samenwerking verloopt. Er wordt dan ook gekeken naar de inbreng van de huurder voor het geheel.

Samen optrekken met andere clusters, zoals kunstenaars, muzikanten, robotics en andere stakeholders die we hebben gesproken, zou de kruisbestuiving alleen maar versterken. Afhankelijk van de locatie waar we terecht kunnen zal er in ieder geval ruimte gecreëerd worden om die kruisbestuiving te faciliteren.

De ervaring elders in het land leert dat juist het samen gebruik maken van een locatie de levendigheid versterkt. Zowel wat betreft publiek als wat betreft de diverse manieren van gebruik van de ruimte. Bij voorkeur is er een multifunctionele ruimte beschikbaar waar naast de workshops ook projecten, experimenten en leertrajecten in samenwerking met onderwijs en bedrijven kunnen plaatsvinden.

7. Partners van de Makersplaats

We onderzochten hoe een Makersplaats met andere partijen in Breda en omgeving kan samenwerken. Hoe kunnen we bewerkstelligen dat de Makersplaats een hotspot voor duurzame creativiteit en initiatieven wordt in de brede zin van het woord?

Om een beeld te krijgen van de marktcontext van een Makersplaats haalden we inspiratie op bij 6 initiatieven buiten Breda en hun investeerders in andere steden. Ook spraken we met 35 organisaties en 10 opleiders, die alle mogelijke partners van een Makersplaats zouden kunnen zijn in Breda. Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van deze inventarisatie.

7.1 Inspiratie buiten Breda

In de zomer van 2023 bezochten we zes andere broedplaatsen in Nederland en België.

Te weten: Bogota in Halfweg, broedplaats MAAK in Haarlem, Circulair warehouse in Leiden, De Blikfabriek in Antwerpen, en Maakhaven en de Besturing in Den Haag.

Daarnaast spraken we vertegenwoordigers van Buurman Utrecht en Rotterdam, De Mengfabriek Den Bosch, Gemeente Roosendaal, Gemeente Oosterhout, MIDzuid, SDG Oosterhout, Samen in de Regio (WB) en Gemeente Etten Leur.

De belangrijkste zaken die we meenemen uit de bezoeken en literatuur, vatten we hier samen.

Het voordeel voor makers om zich met hun eigen bedrijf op een Makersplaats te vestigen is met name gelegen in de gezamenlijke marketing en communicatie, beheer en levendigheid van de locatie.

De mix van ambachtelijke makers en innova-

tieve technieken draagt bij aan interactie en uitwisseling tussen de makers. Een gevarieerd aanbod voor publiek (bijvoorbeeld sportfaciliteiten of een pakketdienst) zorgt dat ook een brede mix aan bezoekers kennis kan maken met de Makersplaats.

Regie op de indeling van werkplaatsen en wie naast wie zit, is belangrijk, net als het feit dat de maakbedrijven niet te groot moeten worden. Zo blijft de onderlinge interactie aanwezig en blijven makers betrokken bij gezamenlijke activiteiten. Basiszaken als schoonmaak en onderhoud moeten professioneel uitbesteed worden, net als een goede regie op het geheel en programmering.

De locatie voor een Makersplaats speelt in principe geen rol als er genoeg dynamiek en aantrekkingskracht is. Het publiek komt vanzelf als de schaal van de Makersplaats interessant genoeg is (lees, minimaal 2500 m²). Diversiteit in het aanbod helpt daar aan mee.

Het moet een fijne plek zijn om te werken en dat betekent nogal wat. Fijne units, ruimte om elkaar te ontmoeten, buitenruimte als het kan en genoeg reuring en diversiteit in en om het pand die bijdraagt aan een goede sfeer en uitstraling. Een opgeruimde, goed onderhouden plek. Daarnaast moet er voldoende ruimte zijn voor de logistieke kant, leveringen en opslag van materialen.

Er moet vooruitzicht zijn voor de langere termijn (minimaal 10 jaar), waarbij de makers

laagdrempelige huurcontracten hebben. Dat faciliteert instappen, vermindert wederzijds risico en zorgt voor doorstroming.

Een duidelijk visiedocument is essentieel als kompas in het maken van keuzes en het bereiken van de doelstellingen. De kern is het ondernemerschap van de makers, maar de dynamiek haal je ook uit de ruimte voor het experiment en creativiteit. Het is dan ook belangrijk steeds te zoeken naar een balans tussen financiële zekerheid uit huurinkomsten van lopende ondernemingen, en ruimte voor het experiment van starters. Professionele regie op de Makersplaats is noodzaak, zowel zakelijk als wat betreft de onderlinge uitwisseling en het (extern) netwerk.

Samenwerking en afstemming tussen (lokale) overheid, vastgoedpartijen, gebruikers en bewoners is van belang. Alleen in de gelijkwaardige samenwerking kan een dergelijk initiatief succesvol zijn.

De rol van de gemeente Breda is essentieel in het vaststellen van beleid en ontwikkeling voor het gebied en het betrekken van andere partijen bij het initiatief. Zoals gezegd heeft de gemeente aanjagers nodig om te komen tot een duurzame samenleving. Samenwerken aan een Makersplaats met die ambitie en maatregelen nemen die daartoe noodzakelijk zijn, is cruciaal voor het slagen van het initiatief.

De ondersteuningsorganisatie voor ondernemers, REWIN, gelooft in de rol van een Makersplaats voor de stad, maar zij benadrukt dat die vooraf goed gepland moet zijn: wat wordt de functie, wie wil je daarbij hebben? Is het belangrijkste doel om publiek te trekken en te informeren, of wil je innoveren en nieuwe technieken uitproberen? Daar hoort een andere vorm en locatie bij.

Rinske Brand (auteur van het boek *Hoofd Hart Handen* – gids voor stadsmakers) pleit juist voor het organisch ontwikkelen als de ideale mix voor stadsinitiatieven: een gemeente en vastgoed eigenaren of -ontwikkelaars die mee durven bewegen met de initiatiefnemers en hun coalitiegenoten. In een proces waarin

wederzijds vertrouwen is, de partijen transparant zijn naar elkaar en het initiatief past binnen de beleidskaders, kan de optimale ruimte ontstaan voor het opzetten van een Makersplaats.

We zoeken naar een combinatie van een Makersplaats met publieksfunctie en een educatieve missie, experimenteerruimte voor makers, innovatieve ontwikkelaars en onderwijs én rustige werkruimtes waar makers zich aan hun vak kunnen wijden. Dat vraagt nogal wat van een locatie.

7.2 Samenwerking in Breda

We spraken met 35 organisaties en gelieerde clusters in Breda: Breda Circulair, Nieuwe Veste, Breda Circulair, CLIB, De Uitvindfabriek, Verbeter Breda, Vindingrijk (kringloopwinkel -werkplaats), STEK, ONS label, Brandpunt, IDFX, KOP, BlindWalls, Electron, Zut mon Sac, Breda Game City, Robotics Breda, STEK, RAAF, B-wise, Phoenix, PIER 15, Marche Hoezee, Bredase Bomen, Markant Breda, Zerowaste Nederland, REWIN, KplusV, Cirkellab, Alwel, Droomwonen, en een aantal mensen op persoonlijke titel.

Makersplaats Breda wil een locatie zijn waar duurzaam ondernemen vanzelfsprekend is. Waar makers het publiek inspireren en laten zien dat ondernemen ook kan in harmonie met de omgeving en op een verantwoorde en sociale basis. De Makers zelf zijn voornamelijk bezig met hun maakvak. Er zijn daarnaast andere partijen nodig om het thema voortdurend op interessante en diverse manieren op de agenda te houden en de reuring te organiseren.

Zo zal **Breda Circulair** programma inbrengen op het gebied van ondernemen, circulariteit en de grondstoffentransitie – in de vorm van evenementen, bijeenkomsten, concrete projecten in samenwerking met overheid, onderwijs en MKB. Breda Circulair is actief betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering van het initiatief met het doel diverse projecten en samenwerkingsinitiatieven vanuit ondernemers, makers of onderwijsinstellingen van de grond te laten komen.

De Restauratiewerkplaats
Erik en zoon Mattias willen graag met andere makers een plek delen om elkaar te inspireren en samen verder te ontwikkelen.

Verbeter Breda zet in op het terugbrengen van de tweedeling tussen rijk en arm in de stad. Ze willen graag samenwerken met Makersplaats Breda binnen het thema Brede Welvaart: stimuleren van ontwikkelkansen voor jongeren, inzet van bewoners bij initiatieven rond duurzaamheid, reparatie en ontmoetingen.

De Uitvindfabriek is vooral ingericht op de jeugd. Zij zijn gevestigd in het FAAMkwartier maar zijn gecharmeerd van de samenwerking met de Makersplaats. Juist door het concrete karakter en de nadruk op het makersvak. Dat sluit goed aan bij de doelstelling van de Uitvindfabriek om studenten en bedrijven aan elkaar te koppelen om zo nieuwe technologieën te verkennen. Luc Swaab, directeur van de Uitvindfabriek, vindt het hoog tijd om de diverse initiatieven op het gebied van maken, techniek, talentontwikkeling te koppelen en bij elkaar te zetten. Hij is ervan overtuigd dat makers, samen met initiatieven als de uitvindfabriek en anderen, veel kunnen betekenen voor de stad en de regio.

Swaab: "Een makersplaats kan een bijdrage leveren om op een creatieve manier te laten zien wat er in de makerswereld gebeurt. Storytelling is daarbij heel belangrijk. Het zou een droom zijn om dat allemaal op één plaats samen te gaan doen. Geen doos met makers langs de snelweg, maar een vastgoedontwikkelaar met visie zoals bij Strijp-S in Eindhoven. Daar was een visie op wat het uiteindelijk moest worden."

De Bredase tak van **Milieudefensie – Vereniging Markant**, evenals de organisatie van **Zero Waste Week** Breda, willen graag gebruik maken van mogelijkheden om binnen de Makersplaats hun activiteiten te organiseren. Zero Waste **Nederland** organiseert in Breda, West-Brabant, Amsterdam en andere locaties in het land de Zero Waste festivals. Zij willen een brede bewustwording genereren bij het publiek rondom afval en hoe je zelf actief kunt bijdragen aan het verminderen daarvan. **Vereniging Markant** maakt zich sterk voor een schoon milieu in de regio Breda.

Vindingrijk en de kringloopwinkels zijn zich pas de laatste jaren meer gaan focussen op circulariteit. De prioriteit van deze organisaties ligt bij het bieden van een beschermde werkomgeving voor hun doelgroep. De gesprekken en een sessie met ontwerpers aan Vindingrijk laten zien dat er heel veel ruimte is voor initiatieven die kunnen helpen om restpartijen voor de verbrandingsoven te behoeven. Een creatieve en zakelijke insteek samen met ruimte voor werkplaatsen in een gezamenlijke coproductie met de gemeente kan goed gaan werken. De organisatie Buurman Utrecht is zojuist met een vergelijkbaar initiatief gestart.

ONS Label, ooit gestart als maak-coöperatief voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, heeft inmiddels een naaiatelier, een klussendienst en een cateringdienst / restaurant. Met name in het naaiatelier zijn de klussen voornamelijk circulair. ONS label heeft belangstelling om met haar verschillende bedrijfsdelen deel uit te maken van Makersplaats Breda

Café Couture

Saskia is een bekende ontwerpster in Breda. Jarenlang had ze haar winkel met eigen ontwerpen en couture op het stadserf.

Inmiddels heeft ze zich helemaal toegelegd op het geven van workshops en cursussen. Er is een grote vraag naar zelf leren naaien, vermaken, repareren en ontwerpen. De cursussen zijn niet aan te slepen.

en daar de activiteiten uit te breiden, op te schalen en meer mensen opleidingstrajecten en een beschermde en leuke werkomgeving te bieden.

Organisaties in de kunst- en cultuur clusters als **Brandpunt, KOP, Zut mon Sac, IDFX, Phoenix, Electron, PIER15, BlindWalls Gallery, Eriskay connection uitgeverij, RAAF** en **Marché Hoezee** zijn allemaal positief over het opzetten van een Makersplaats voor Breda en een aantal van hen geeft aan daarin mee te willen, mocht daar de ruimte voor zijn. PIER15 hoopt op het Haveneiland te blijven en een Makersplaats zien zij graag naast hen, als goede buur. Bij PIER zijn veel makers betrokken en er liggen heel veel kansen om samen door te groeien. Dat is precies wat je bij BLIKfabriek in Antwerpen ziet, waar de urban scene en de Makersplaats elkaar heel goed aanvullen en er volop kruisbestuivingen op gang komen. Kunstenaarsgroepen kunnen de Makersplaats inzetten als expositie ruimte, ruimte benutten om projecten uit te werken en samenwerkingen aangaan met makers.

Zoals gezegd heb je op een Makersplaats niet alleen makers-ondernemers nodig, maar juist ook makers-creatieven, die de boel opschudden, laten nadenken en kruisbestuiving tussen makers faciliteren. Om een breed en divers publiek te trekken, is het van belang dat de overlap tussen kunst, technologie, design en de maakindustrie wordt opgezocht. Creatieven weten uit ervaring dat het niet verstandig is om de focus op één cluster te leggen.

Op **STEK Breda** zitten ook makers die zich ooit bij STEK aansloten met de gedachte daar een circulaire hotspot te vormen. Hoewel STEK nog steeds een plek is waar creatieve ondernemers mooie dingen doen, lukt het maar niet om het originele plan van STEK goed van de grond te krijgen. De regelarme zone uit de beginjaren is niet meer. De tijdelijkheid en gebrek aan zicht op de toekomst van de locatie speelt een rol, net als het gebrek aan financiering voor investeringen en de moeilijkheden die de locatie de afgelopen jaren voor de kiezen heeft gekregen. Een aantal van de makers op STEK heeft aangegeven mee te willen naar de Makersplaats Breda.

Bij **B-wise** is de bedoeling dat starters zich ontwikkelen tot scale-ups. Een aantal van de ondernemers die hier gevestigd zijn passen in principe ook bij de Makers. De Makersplaats is niet in de eerste plaats gefocust op commerciële groei. De focus ligt juist bij maatschappelijk ondernemers, die meerwaarde creëren voor mens en omgeving en brede samenwerkingen realiseren met verschillende partijen. Samen met de ondernemers in B-wise kunnen we kijken welke duurzame en op circulariteit gerichte partijen mogelijk belangstelling hebben om de overstap te maken.

CLIB verhuurt atelierruimte aan kunstenaars en creatieve ondernemers in Breda. De gemeente heeft CLIB daarnaast de opdracht gegeven om naast het beheer zich toe te leggen op coaching en begeleiding / talentontwikkeling van kunstenaars en zorg te dragen voor flexibele vormen van atelierruimte-verhuur. Daarin ligt een mooie kans op samenwerking met Makersplaats. Die zou daaruit kunnen bestaan dat Makersplaats een deel van haar ruimte aanbiedt aan CLIB om als flexibele werkruimte te verhuren, zodat ook op die manier binnen Makersplaats ruimte is voor het experiment en tijdelijke invullingen. Dat leidt tot reuring en contact. De directie van CLIB wil daarin graag samenwerken en voorkomen dat Makersplaats en CLIB in elkaars vaarwater komen.

De clusters **Breda Robotics** en **Breda Game City** spraken we vooral om ervaring uit te wisselen en raakvlakken te bespreken. Voor beiden is het vinden van een locatie een moeizaam proces (geweest). Robotics zit nu op de Slingerweg en heeft daar de komende jaren zekerheid. Wat ze hier niet kunnen, is experimenteren in de buitenruimte en met hoogte. De game-hub heeft gezamenlijke ruimte gevonden op het Chasséveld (Chassé Carré). Zij vinden juist de combinatie met andere creatieven in gezamenlijke ontmoetingsruimten een plus.

Samengevat

Er is een sterke consensus over het belang van makers voor de levendigheid van Breda. Stakeholders benadrukken de noodzaak om een plek te creëren waar makers kunnen blijven en zich kunnen ontwikkelen. Fysieke ruimte

speelt hierin een belangrijke rol: ruimte om te groeien, uit te breiden, te experimenteren. Een langetermijnvisie en -locatie bieden deze ruimte die behalve voor de makers ook essentieel is voor het opzetten van een werkelijk duurzaam project.

Makersplaats biedt organisaties als Vindingrijk en ONS label kansen om sociaal ondernemerschap verder te ontwikkelen in combinatie en te integreren binnen de makers-community.

De verschillende partijen benadrukken dat de Makersplaats méér moet zijn dan een verzameling van makers, ieder achter hun eigen deur, om het tot een succes te maken. Succes betekent dat de Makersplaats de locatie tot leven brengt, tot innovaties leidt en uiteindelijk tot circulaire economische ontwikkeling. De samenwerking met overheid en onderwijs is daarvoor een vereiste.

Voor alle clusters geldt: niet iedereen is evenveel gericht op samenwerking en uitwisseling. Als je een community en gezamenlijke identiteit wil bereiken, moet die actief gestimuleerd en ondersteund worden met activiteiten. We zijn genooddaakt af te wachten welke locatie beschikbaar komt, daarvan hangt af welk type makers daar het best bij passen en zijn we ook afhankelijk welke makers ervoor kiezen om deel te nemen. Dat vooraf definiëren, klinkt op papier mooi maar is in de praktijk niet realistisch. Wel houden we vast aan de uitgangspunten zoals geformuleerd.

7.3 Samenwerking met Bredase opleiders

We spraken met 10 opleiders en aanbieders van cursussen: Diverse afdelingen Curio (Techniek, Praktijkonderwijs, Rotonde), Avans (MNEXT, ABE o.a.), Nieuwe Veste, Volksuniversiteit, Ambachtshuis Brabant.

De EU-burger krijgt een recht op reparatie (van elektronische apparaten). Dat gaat de boel voorlopig nog niet oplossen, want vaak is reparatie duur of zijn onderdelen die vervangen moeten worden vastgelijmd of geklonken, maar toch, een eerste stap.

In het onderwijs is het hergebruik van materiaal en reparatie van bestaande producten nog onontgonnen gebied. Zo zit er in het curriculum van (V)MBO opleidingen techniek van Curio helemaal geen link naar reparatie of hergebruik, noch wordt in de opleiding zelf gebruik gemaakt van hergebruikte materialen.

Het is hoog tijd om draagvlak binnen de opleidingen te genereren voor circulair werken en de grondstoffentransitie. Vanuit het landelijk project Circulaire Ambachtscentra (Rijkswaterstaat) wordt daar aandacht voor gevraagd. In samenwerking met derden zijn zij gestart met een pilot in de opleidingen VMBO Bouwen – Wonen – Interieur, omdat daar grote winst te behalen valt.

Er is nog heel veel levensduur toe te voegen aan alleen al het meubilair dat met tonnen tegelijk op onze afvalberg terecht komt. Met name de VMBO opleidingen en praktijkschool van Curio willen hier graag mee aan de slag, maar krijgen daar intern moeilijk voet aan de grond. Plannen en projecten stuiten vaak op praktische uitvoeringsproblemen. Uit het interview met de directeur techniek opleidingen van Curio blijkt dat er op dit moment inderdaad weinig tot niets mee gedaan wordt. Ze geeft aan mogelijk in de toekomst belangstelling te hebben om verder te praten als er meer concrete stappen gezet zijn.

Uit onderzoek door Liedewij de Graaf (ikcircu-leer.nl) e.a. in het VMBO onderwijs blijkt dat ruim een kwart (25%) van de docenten voornamelijk baren op de weg ziet om met hergebruik aan de slag te gaan en het grootste deel van alle docenten geen idee heeft van de mogelijkheden.

Dit terwijl ontwikkelingen in de meubelbranche juist hoopgevend zijn. De alliantie van meubelfabrikanten heeft zich bijvoorbeeld voorgenomen in 2030 duurzaam te produceren. Daar zijn goed opgeleide vakmensen met kennis van restauratie en herstel voor nodig. **Makersplaats wil graag bijdragen in de bewustwording op dat vlak en kan inspiratiesessies met directie, docenten organiseren en stages voor studenten faciliteren.**

De expertisecentra van Avans die zich bezighouden met duurzaam ondernemerschap en ontwikkeling van biobased en duurzame producten kunnen een belangrijke rol spelen in de samenwerking met Makersplaats en het onderzoeken van mogelijkheden voor MKB en Makers op het gebied van nieuwe producten, hergebruik en technische mogelijkheden. Bij Avans - BWNO (Brede Welvaart Nieuw Ondernemerschap) startte het lectoraat Impacvolle Waardeketens onlangs met het project 'Circulaire werkplaats'.

En dankzij het initiatief voor Makersplaats Breda is Avans - BWNO en Avans Creative Innovation (ACI) een onderzoek gestart naar de mogelijkheden voor een **experimenteellocatie in Breda waar innovatie, onderzoek en studentenprojecten in circulariteit samenkomen**. Daarnaast **ligt samenwerking met de kunstopleiding Sint Joost van Avans voor de hand**.

Ook Robotics, het centrum waar bedrijven samen met onderwijsinstellingen in de regio onderzoek doen naar toepassingen voor robotica, is een belangrijke samenwerkingspartner in het onderzoeken van nieuwe productietechnieken, die makers kunnen helpen hun werkwijze efficiënter te maken. De **Stichting Breda-Robotics heeft aangegeven daarin graag te willen samenwerken**.

Nieuwe Veste wil graag een breder cursusaanbod ontwikkelen op het gebied van zelf maken en zelf repareren. Deels is daar aanbod voor ontwikkeld in de Makersbase, waar een breed publiek terecht kan om eventueel met hulp gebruik te maken van 3D-printers, lasersnijders en andere technieken. **Dat aanbod wil Nieuwe Veste graag in samenwerking met de Volksuniversiteit en de Makersplaats uitbreiden**.

Ambachtshuis Brabant biedt in de provincie allerhande ambachtelijke cursussen aan. Het Ambachtshuis heeft aangegeven zeker mee te willen werken aan het opstarten van cursussen binnen de Makersplaats. Ze hebben sinds twee jaar een eigen loods gehuurd op Minervum, waar ze met 20 vakdocenten cursussen houtbewerken en stofferen organiseren. Op die locatie is Ambachtshuis echter niet zichtbaar. Zij willen graag deelnemen aan de Makers-

Jafix is een (online) reparatieplatform. Jafix verbindt reparateurs met consumenten, leert consumenten zelf repareren.

plaats Breda. De directeur van Ambachtshuis Brabant beveelt aan om vooral vanaf de start in te zetten op onderlinge synergie tussen de makers. Ook ziet zij een grote behoefte **aan flexverhuur van werbanken en werkruimte**, waarmee je de loop van publiek in de Makersplaats creëert.

Volksuniversiteit Breda biedt al jaren voornamelijk cursussen aan op het gebied van taal en cultuur. De doelgroep van Volksuniversiteit zijn met name hoger opgeleide vrouwen van 50+. Deze doelgroep wil heel graag meer aanbod op het gebied van zelf maken. Dat blijkt alleen al uit de enorme groep die wekelijks afreist naar Hoogstraten, Arendonk en Turnhout voor de Vlaamse opleidingen op het gebied van zelf maken (kunstonderwijs, ambachten en creatieve vakken). De organisatie staat open voor deelname met cursussen in de Makersplaats.

Veel van de betrokken makers bieden workshops en cursussen aan. Keramisten – leerbewerkers, houtbewerkers, naicursussen en stoffeerdere, om er een paar te noemen.

7.4 Bedrijven en MKB

We spraken met een aantal kleine en grotere bedrijven in en om Breda over de Makersplaats en mogelijkheden voor samenwerking.

B by Beta herstelt en upcyclet kantoorstoelen en -meubilair voor grote organisaties. Zij maken deel uit van de Fair Furniture Group. Een interessant netwerk waarin hergebruik van materiaal, gebruik van duurzame energie, sa-

menwerking in de productieketen en mensen centraal staan. Hun motto: **niet praten, maar doen**. Ze willen voorop lopen, direct mogelijke materialen en energiebronnen uitproberen, eerlijk zijn over het proces en de vorderingen of tegenslagen daarin. Een aansprekend bedrijf en netwerk, waar we nog heel wat van kunnen leren.

Combekk produceert pannen van hergebruikt staal, afkomstig van oude treinrails. Hippe gietijzeren pannen die verkocht worden bij de bekende verkoopadressen als Hanos, Sligro, Bijenkorf en kookwinkels. Zij hebben een showroom in het centrum van Breda, maar zouden het interessant vinden als er in Breda een Makersplaats komt. Een plek waar duurzaamheid vanzelfsprekend is en de producten vooral mooi en goed van kwaliteit zijn. In hun optiek moet je juist niet de nadruk leggen op duurzaamheid of circulariteit. Dat moet het uitgangspunt zijn, maar bepaalt niet de keuze van de klant om iets te kopen. Die kiest op basis van kwaliteit, prijs en design.

Satelliet Horeca Meubilair zijn bezig met het verduurzamen van hun productie. Zij geven aan in een internationale overname te zitten en momenteel niet gericht te zijn op ontwikkelingen in Breda. Wellicht op een later moment weer.

We praten met **WCM**, World Class Maintenance, een bedrijf met het kantoor in Breda, dat werkt aan planbaar onderhoud. Bij hun "field-labs" is de samenwerking met onderwijs cruciaal. Het enthousiasme van docenten die ook bereid zijn buiten werktijden mee te werken

heeft voor hen veel betekend. Paul wijst op het succes van Brainport in Eindhoven, waar studenten, makers en grote bedrijven samen in een pand zitten en elkaar versterken. Mogelijk hebben zij op termijn behoefte aan een ruim kantoor en zou samenwerking een mogelijkheid zijn.

Diverse machinebouwers en ontwerpers hebben belangstelling om verder te praten op het moment dat we een locatie hebben.

Er zijn vele netwerken van duurzame en circulaire makers waar de Makersplaats bij aan kan haken, zoals 'The Substitute' (interieur, ontwerp en maken), Change Inc, de ReUse alliance en vele anderen.

7.5 Materialenhaven, recyclebedrijven & tweedehands bouwmaterialen

We spraken met Vermeulen en Vissers sloopwerken, Vindingrijk, ambtenaren van de afdeling afvalservice, Buurman NL, Jafix, Repaircafé's, Gouden handjes, MidZuid, OnsLabel, ambtenaren betrokken bij Circulair Ambachtscentra in Breda, Oosterhout en Etten Leur, Hornbach en CS staal.

Om als Makersplaats de etalage te zijn voor een duurzame werkwijze, is het noodzakelijk voortdurend en constant in te zetten op samenwerking met uiteenlopende partijen. Een aantal ligt voor de hand: **inzamelpunten voor reststromen, de Demontagehal en kringloopwinkels**. We gaan niet alleen op zoek naar materialen voor de makers, maar we zoeken ook samen met onderwijs en productontwerpers naar kansen en nieuwe toepassingen voor reststromen.

In de gemeentelijke demontagehal aan de Riethil is sinds de zomer gestart met het demonteren van bankstellen. Daarbij wordt het materiaal gescheiden in enkelvoudig materiaal: hout, metaal, schuim, textiel en leer. Zo kunnen deze materialen als grondstoffen worden aangeboden. Binnen een half jaar is zo de eerste 100.000 kilo gered van de verbrandingsoven. Er gaat een grote reststroom textiel naar de Wolkat, die weer nieuwe vezels haalt uit niet te

recyclen textiel. De grootste reststroom bestaat nu uit boeken en cd's / dvd's.

Nog niet alle reststromen vinden zo vervolgens weer een weg als grondstof, maar zo kun je in ieder geval aantonen waar het maakproces fout gaat. Als een product in de verbrandingsoven verdwijnt, ziet niemand waar het mis gaat. Als je het uit elkaar haalt om onderdelen te hergebruiken, zie je waar materialen slecht gemonteerd of onhandig vast zitten en kun je de producent aankijken om het maakproces te veranderen.

We brachten met makers, ontwerpers en opleiders in november een eerste bezoek aan het magazijn van **Vindingrijk en de demontagehal**. In een eerste korte sessie met makers, ontwerpers en creatieven bleek hoeveel energie er los komt als je aan de slag gaat met de reststromen van producten en samen nadenkt over mogelijkheden die daarmee bestaan.

Het werd meteen duidelijk dat op dit vlak nog heel wat winst te behalen is. Circulariteit is relatief nieuw op de agenda van de kringloopwinkels. Hun businessmodel is geënt op het bieden van een veilige werkomgeving voor kwetsbare werknemers. Binnen de organisatie is weinig ruimte voor uitbreiding of differentiatie, maar in samenwerking met anderen kan daar heel wat winst worden behaald.

We bespraken met het bedrijf **Gouden Handjes, de Bredase repaircafé's en Jafix** de mogelijkheid om een fysieke reparatiedesk te realiseren, waar je niet alleen spullen kunt wegbrengen voor reparatie, maar waar je ook daadwerkelijk zelf kunt leren dat te doen. **Jafix** is een online platform in ontwikkeling voor reparatie, dat graag meedenkt over de mogelijkheid om binnen Makersplaats een fysieke desk en/of cursusmodules in te brengen.

In de Makersplaats willen we een winkel voor tweedehands bouwmaterialen realiseren. We legden contact met de landelijke franchiseorganisatie **Buurman** en spraken samen met hen, een mogelijke kandidaat-franchiseneemer, en **Vissers Sloperij**. Buurman wil graag in Breda een nieuwe vestiging openen. Het biedt niet alleen de gewenste tweedehands bouw-

materialen, Buurman organiseert ook vele workshops en activiteiten om met tweedehands bouwmaterialen aan de slag te gaan. Buurman zelf is inmiddels in het Hof van Cartesius gestart met een upcycle centrum van 400 m2 samen met Gemeente Utrecht, sociale werkplaatsen en kringloopwinkels.

In Oosterhout is **2dehandsbouwmaterialen.nl** (onderdeel van Vissers sloopbedrijf) gevestigd. Het sloopbedrijf ontmantelt nu voornamelijk en biedt herwonnen materiaal aan aan particulieren, met name via de website 2ehandsbouwmaterialen.nl. Dat verkoopkanaal is nog moeizaam. 2ehandsbouwmaterialen wil graag samenwerken om in Breda een vestiging van Buurman van de grond te krijgen waar de verkoop aan particulieren veel gemakkelijker kan gaan.

Zij zijn ook founder/lid van INSERT, een marktplaats voor bedrijven. Daar komen nieuwe innovatieve initiatieven vandaan zoals het verzagen van ouderwetse hardhouten deuren tot nieuw materiaal. Zij zijn voortdurend op zoek naar nieuwe technieken die helpen om dergelijke materialen eenvoudiger verkoopklaar te maken. De vele extra handelingen die nu nodig zijn, maken het ge-upcycled product vaak duurder dan een nieuw product. De verkoop van tweedehands bouw materiaal aan ondernemers is nog lastig vanwege alle kwaliteitseisen waar je dan tegenaan loopt. 2ehandsbouwmaterialen is bezig om daarin te onderzoeken hoe dat wel kan.

Om herwonnen materialen opnieuw aan te bieden op de markt voor particulieren, zijn heel wat handelingen nodig. Materiaal moet op maat gezaagd worden, ontspijkerd, getest, herpakt, noem maar op. **CStaal** is een goed voorbeeld op het gebied van herwinnen van afgedankt straatmeubilair. Samen met de gemeentelijke afdelingen afvalservice Breda, de demontagehal, Vindingrijk en de organisaties als ONS label, Buurman en sloperijen als Vermeulen en Vissers, zou een basis daarvoor gelegd kunnen worden met een locatie in de Makersplaats waar het zijn weg vindt naar het publiek. Mogelijk in combinatie met beheer van cursusruimtes en verhuur van cabines. Uiteindelijk wil je natuurlijk graag een twee-

dehands bouwmarkt in of bij een bestaande bouwmarkt, zodat je alles wat je nodig hebt op één locatie vindt, nieuw of vernieuwd. We spraken met de locatiemanager van **Hornbach Breda**, die daar in principe oren naar heeft en dat graag zou uitwerken in een landelijke pilot in samenwerking met Hornbach NL. Ook de **Praxis** in Breda heeft al eerder tijdens een onderzoek door studenten van Avans naar hergebruik van bouwmaterialen aangegeven belangstelling te hebben om ruimte te bieden aan een tweedehands bouwmarkt binnen de eigen bouwmarkt. Het concept zou dan net als bij IKEA zijn dat je binnen het filiaal een afdeling hebt met hernieuwd bouw materiaal.

7.6 Gemeente Breda, Regio West Brabant en Provincie Noord Brabant

We spraken met hoofd afdeling vastgoed en stedelijk beleid, teamleider Economie en Innovatie, senior beleidsadviseur economie, accountmanager bedrijven economische zaken, senior adviseur economie, senior adviseur innovation district, projectleider circulaire economie, strategisch adviseur ruimtelijke economie, projectmanager transitie vastgoed en leegstand, ambtenaren betrokken bij het Circulair Ambachtscentrum, beheer vastgoed gemeente Breda, beleidsadviseurs cultuur, projectmanager Breda, projectleider circulaire economie provincie Noord Brabant, projectleider circulaire ambachtscentrum Etten Leur, projectleider gemeente Roosendaal, gemeente Oosterhout, Samen in de Regio (West Brabant).

Makersplaats heeft alle stappen in het onderzoekstraject samen met Gemeente Breda gezet. We spraken heel wat ambtenaren van economisch domein en cultuur, zaten aan de Circulaire Tafel en spraken de ambtenaren die over het gemeentelijk vastgoed gaan. Op het moment dat Meurkens & Meurkens aanhaakt, geeft dat een stevige impuls aan die gesprekken. Het maakt het vertrouwen bij zowel commerciële (vastgoed) partijen als ambtenaren van de gemeente in het plan en de haalbaarheid ervan een stuk groter.

Coupe de Theatre

Al meer dan 30 jaar maakt Coupe de Theatre kostuums voor musicals, theater, opera, televisie programma's, ballet en allerlei mascottes voor bekende bedrijven.

Coupe de Theatre wil graag samenwerken met andere disciplines en elkaar inspireren. Met Coupe de Theatre in huis, weet je zeker dat de reuring niet ver weg is!

De **afdeling Afval, circulariteit** is vanaf het begin enthousiast over het idee. De samenwerking groeit in de loop van het traject. In eerste instantie met de beleidsambtenaar, later is er een bredere groep ambtenaren betrokken vanuit het economisch domein. We organiseren gezamenlijk een eerste werksessie met Vindingrijk om te kijken wat er aan ideeën opkomt rond de reststromen van de gemeente Breda. Een start waar direct veel ideeën loskomen en we zeker met de makers en ontwerpers op door willen.

Economische zaken heeft in haar economische visiedocument de ambitie uitgesproken in te zetten op **toegepaste technologie en creativiteit**. De Makersplaats past goed binnen het thema 'grondstoffengebruik en circulaire economie'. De afdeling economie legt de focus meer nadrukkelijk op technologische ontwikkeling (robotics), de game-industrie en op de grotere MKB bedrijven.

Het afdelingshoofd stedelijk beleid (waaronder economie) en vastgoedbeheer zegt dat er in Breda nogal vaak plannen worden gemaakt, maar dat hij hier enthousiast van wordt. Een concreet plan met een duidelijke businesscase. De gemeente heeft veel vastgoed weggespeeld, dat is jammer, maar wil graag meedenken over mogelijke locaties.

We nemen de afdeling economie en vastgoed in de zomer van 2024 met 10 personen mee naar Bogotá, de Broedplaats van Meurkens & Meurkens in Halfweg, waar 180 ondernemers huren. Deels kunstenaars, deels makers. Dat helpt hen op een andere manier naar de makers te kijken en er komen meerdere gesprekken met de ambtenaren over samenwerking en afstemming op gang.

De gesprekken maken duidelijk dat de makers op eigen benen kunnen staan, maar dat community-activiteiten en samenwerking op het gebied van circulariteit, evenementen en projecten met onderwijs en bedrijfsleven wel degelijk gewenst zijn. Makersplaats kan immers een actieve rol vervullen voor de gemeente Breda om het bewustzijn bij haar inwoners om meer duurzame keuzes te maken, te versterken.

De **afdeling Economie** van de gemeente Breda volgt het proces met belangstelling, maar we ontvangen in december 2024 een mail van de afdeling waarin zij aangeeft **geen actieve rol** te nemen in verder onderzoek naar mogelijkheden voor Makersplaats in Breda. De focus ligt wat de afdeling betreft bij de grotere bedrijven, robotics en games. Voor alles wat te maken heeft met duurzaamheid verwijst Economie naar Breda Circulair. Begin 2025 komt er toch een opening om over verder te praten. Bij het afronden van dit rapport is nog niet duidelijk waar mogelijke steun uit kan bestaan.

Vastgoed is gecharmeerd van het plan maar ziet weinig mogelijkheden voor ruimte in Breda. De markt voor ontwikkelingen zit muurvast. Het liefst ziet de afdeling economische zaken ons landen in het Slingerweggebied, onderdeel van het Innovation District. Maar daar zijn de meeste posities ingenomen door projectontwikkelaars. Alleen herbestemming van reeds ingenomen locaties zou mogelijkheden bieden, maar dat zijn ontwikkelingen waar de afdeling vastgoed niet alleen over gaat. Genoemd worden locaties op Haveneiland en de voormalige BSW-gebouwen, nu in gebruik door andersoortige organisaties die eigenlijk niet op een industrieterrein thuishoren. Ook wordt geopperd om op 't Zoet te landen, dat zou echter volledig tijdelijke nieuwbouw betekenen.

Afdeling Cultuur heeft de afgelopen periode onderzoek gedaan naar de behoefte aan broedplaatsen in Breda. Daaruit blijkt dat onder de brede groep creatieve ondernemers grote behoefte is aan locaties waar zij met andere makers voor de langere termijn kunnen ondernemen. Het onderzoek van de afdeling cultuur richt zich voornamelijk op kunstenaars, maar uit de vele gesprekken die we met makers voeren, kunnen we soortgelijke conclusies trekken. Creatieven willen graag samen een plek huren en kennis delen. Ook hebben ze behoefte aan lange termijnperspectief.

We bespreken met de afdeling cultuur het samen optrekken met CLIB om via de Makersplaats eventueel flexibele werkruimte aan te bieden aan jonge kunstenaars. Toch gaan we in gesprek met de gemeente

Breda om te kijken of er mogelijkheden zijn voor ondersteuning om het beoogde pand startklaar te maken.

In de **Regio West-Brabant** is belangstelling voor samenwerking met de Makersplaats Breda. **Etten-Leur** heeft plannen voor de bouw van een Circulair Ambachtscentrum. De betrokken ambtenaren hopen het plan voor de zomer door de gemeenteraad te krijgen. Ze zien mogelijkheden om met het cluster van gemeenten in de regio steviger samen te werken op het gebied van sorteren en demonteren van reststromen en zo ieder expertise op te bouwen op een bepaald gebied.

Oosterhout is gestart met een eigen kringloopcentrum voor kleding die lokaal ingezameld wordt. Daarmee kunnen zij beter de eigen markt bedienen en meer zicht houden op de verwerking van deze kledingstromen. Zij werken hierin samen met MidZuid en SDG lokaal. MidZuid is ook betrokken bij ONS label (betrokken bij Makersplaats). Tweedehandsbouwmaterialen.nl in Oosterhout is een andere partij waar de Makersplaats voor de start van een tweedehands bouwmaterialenmarkt goed mee kan samenwerken.

In **Roosendaal** spreken we de projectleiders van Rondje Roosendaal en Stadsoevers over mogelijke locaties voor Makers in Roosendaal. In Roosendaal is veel behoefte aan tijdelijke invulling van lege winkelpanden in het stads-hart (Vondelprogramma) en het EKP-gebouw (in tijdelijkheid). Ook zijn er mogelijk kansen in leegstaand vastgoed van andere partijen. Roosendaal ziet veel kansen voor makers in de stad, met name waar koppelingen worden gelegd tussen het werkveld en MBO en Associate Degree-opleidingen. We maken een vervolgspraak met de beleidsmedewerkers van de afdeling Economie Roosendaal. Deze vindt in maart 2025 plaats.

We leggen contact met het ondernemersnetwerk **Samen in de Regio** en met Van Pet naar Pret (recycling van petflessen), het Doe centrum Bergen op Zoom, de duurzame Marktplaats voor ondernemers in Roosendaal en het STO (sterk techniekonderwijs) waar duurzaamheid als onderdeel van het techniekonderwijs

curriculum beter naar voren moet komen. Allemaal initiatieven waar we straks in de praktijk van de Makersplaats mee aan de slag kunnen.

De projectleider op het gebied van Circulariteit van de Provincie Noord Brabant ziet veel kansen en geeft aan dat de provincie op zoek is naar dit soort initiatieven. Juist de samenwerking onderling en mogelijkheden voor het onderwijs om daar ook (eindelijk) eens met circulariteit aan de slag te gaan, zijn prioriteiten. Er is grote behoefte aan het opleiden van reparateurs, maar voorlopig zijn daar nog nauwelijks budgetten voor.

De provincie heeft budgetten om ketensamenwerking te stimuleren. Ook vanuit het rijk zullen de komende jaren diverse regelingen beschikbaar komen om de concurrentiepositie van duurzame ondernemers ten opzichte van lineaire productiewijzen te verbeteren. In het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 wordt een toekomstscenario geschetst, waarin de steden 'gonzen van de bedrijvigheid' voor de productie en reparatie van allerhande gebruiksartikelen door makers en reparateurs. De huidige regering mag daar anders over denken, de beweging richting de grondstoffentransitie is allang ingezet.

Wat het 'Nationaal Programma Circulaire Economie' betreft wordt de komende jaren ingezet op het behalen van concrete doelstellingen, waaronder ook een stevige inzet op de bewustwording rond wat duurzame producten zijn en het stimuleren van reparatie van gebruiksartikelen, zodanig dat dat de meest logische en gemakkelijke en voordelige optie wordt.

Zo staat te lezen in het Nationaal Programma Circulaire Economie: "Voor burgers en bedrijven moet duidelijk zijn hoe zij zelf hun producten zo goed mogelijk kunnen gebruiken, onderhouden en repareren of waar zij dat kunnen laten doen. Bovendien moet dit financieel aantrekkelijker zijn dan het aanschaffen van een nieuw product." Repareren moet gemeengoed worden. Bovendien is het volgens het Nationaal Programma zaak om spoedig het vak 'repareren' op te nemen in de curricula van beroepsopleidingen.

Op lokaal niveau heeft de overheid aanjagers nodig die alvast werk maken van reparatie, upcycling, restauratie, hergebruik en dat voor bewoners gemakkelijk en aantrekkelijk maken. Makersplaats Breda wil zo'n plek zijn en daar zoveel mogelijk partijen bij betrekken, lokaal en regionaal.

Bianca maakt voornamelijk gebruiks-voorwerpen van klei en geeft workshops.

In de Makersplaats hoopt ze een grotere werkplaats te vinden om projecten te doen en workshops te geven.

Samen met andere makers op zoek gaan naar duurzamer werkwijzen, inspiratie en innovatieve oplossingen. Netwerken delen en zorgen voor levendigheid in de tent, dat motiveert haar.

8. Publieksonderzoek

Van september tot december 2024 werd er, onder begeleiding van Reynier Janse en B-in motion, een publieksonderzoek uitgevoerd door tweedejaars studenten Commerciële Economie van Avans. Het doel van dit onderzoek was om de behoeften van de inwoners van Breda ten aanzien van een Makersplaats in kaart te brengen.

8.1 Doelgroep

De doelgroep voor de Makersplaats is naar verwachting breed. Volgens gegevens van het CBS maakt driekwart van de Nederlanders zich zorgen over het klimaat, waarbij vrouwen en ouderen dit vaker aangeven. Bovendien vindt 74 procent van de Nederlanders dat er actie ondernomen moet worden om klimaatverandering tegen te gaan, een stijging ten opzichte van 65% in 2019. Dit wijst op een groeiend gevoel van urgentie rondom klimaatverandering.

Onder jongvolwassenen (18-35 jaar) is er veel bewustzijn over klimaatverandering. Deze groep voelt zich vaak schuldig over hun consumptiegedrag en 41 procent van hen doet eigen onderzoek om uit te vinden welke producten duurzaam zijn. Het zal hen aanspreken dat de producten in De Makersplaats ethisch, lokaal en duurzaam worden geproduceerd. Uit de praktijk blijkt echter dat oudere volwassenen (55+) zich vaak net zo duurzaam gedragen. Daarbovenop bevinden veel 55+ers zich in een fase van hun leven waarin ze minder op de werkdruk focussen en meer tijd willen besteden aan persoonlijke interessegebieden, hobby's en sociale contacten. Zij zullen zich aangesproken voelen door de cursussen en sociale activiteiten in de Makersplaats. Overigens hebben 45-65-jarigen het meest te besteden van alle leeftijdsgroepen en vormen zij dus een belangrijke afzetmarkt voor de makers.

Buiten deze twee groepen bevindt zich een breed spectrum van mogelijke doelgroepen, zoals gezinnen. Gezinnen kunnen worden aan-

gesproken door de mogelijkheid om met het gezin een dagje uit te gaan naar een plek die zowel leerzaam als gezellig is. Ook zijn het vaak 25-45-jarigen die interesse tonen in ambachtelijke beroepen en praktische cursussen, omdat zij willen kiezen voor een carrièreswitch of een ambachtelijk beroep willen uitoefenen als een manier om meer voldoening te ervaren.

Hoewel het verschil in het aandeel hoogopgeleiden (92 procent) en laagopgeleiden (88 procent) dat het milieu belangrijk vindt niet erg groot is, bestaat er wel vooral onder hoogopgeleiden een kloof tussen duurzaam denken en duurzaam doen: Zij handelen meestal niet duurzamer dan laagopgeleiden, maar voelen zich wel vaker schuldig over dit gedrag.

8.2 Duurzaam handelen

Duurzaam handelen blijft voor de meeste mensen lastig, ondanks een groeiend bewustzijn over het veranderende klimaat. Men houdt graag vast aan gewoontes en vaak is het goedkoper en gemakkelijker om bijvoorbeeld een nieuw product te kopen, dan het oude te laten repareren. Uit zowel het deskresearch als de interviews blijkt dat men zich voornamelijk financieel laat drijven als het gaat om het veranderen van hun gedrag.

Makersplaats Breda probeert de kloof tussen duurzaam denken en duurzaam doen te overbruggen door duurzaamheid als vanzelfsprekend te beschouwen, met kwaliteitsproducten te inspireren en de dialoog aan te gaan over duurzaam leven.

8.3 Methodologie

De studenten gingen op pad met een gestandaardiseerde vragenlijst met open vragen, om zo veel mogelijk ruimte te bieden voor interpretatie en eigen antwoorden van de geïnterviewden. Hen werd onder andere gevraagd of zij gebruik zouden maken van een Makersplaats, wat ze belangrijke aspecten zouden vinden en wat ze hier zouden willen doen. In totaal hebben de studenten 50 mensen gesproken. 35 van hen woonden in de gemeente Breda. Hun leeftijd varieerde van 16 tot 62 jaar. Jongeren werden oververtegenwoordigd: meer dan de helft van de geïnterviewden was tussen de 16 en 23 jaar.

De gesprekken vonden plaats op verschillende locaties, waaronder de campus van Avans, het winkelcentrum van Breda en in de buurt van Centraal Station Breda.

8.4 Bevindingen

Ruim 80 procent van de geïnterviewden zei interesse te hebben in de Makersplaats. Uit het onderzoek blijkt dat een Makersplaats om relevant te zijn voor een breed publiek, een divers aanbod moet bieden. In eerste instantie gaf men aan vooral geïnteresseerd te zijn in de mogelijkheid om spullen te laten repareren of zelf te leren repareren. Reparaties werden gezien als de belangrijkste stimulans voor een bezoek, maar deelnemers zeiden dat ze ook nieuwsgierig zouden zijn naar wat er verder te doen is. Als de sfeer en het aanbod hen aanspreken, zouden ze een volgende keer terugkomen.

Daarnaast zei 35,7 procent interesse te hebben in workshops waarin ze praktische vaardigheden zouden kunnen leren. Er is ook vraag naar specialistische apparatuur en moderne technologieën, zoals 3D-printers, waarbij het nuttig zou zijn als medewerkers ondersteuning bieden bij het gebruik hiervan. Van de verschillende aspecten die tijdens de interviews naar boven komen wordt bereikbaarheid als het belangrijkste aspect ervaren. Ook toegankelijkheid wordt in een groot aantal van de interviews genoemd. Dit wijst erop dat een goede, centrale locatie van essentieel belang is.

8.5 Reflectie

De geringe belangstelling bij een klein deel van de respondenten kan deels worden toegeschreven aan onwetendheid over wat een Makersplaats precies inhoudt en wat men daar kan doen, ondanks de korte introductie die de studenten hebben gegeven. Dit antwoord werd vooral gegeven door jongeren onder de 23 jaar. Deze groep zou wellicht aangesproken kunnen worden door middel van schoolactiviteiten en leertrajecten, of campagnes en ambassadeurs op sociale media.

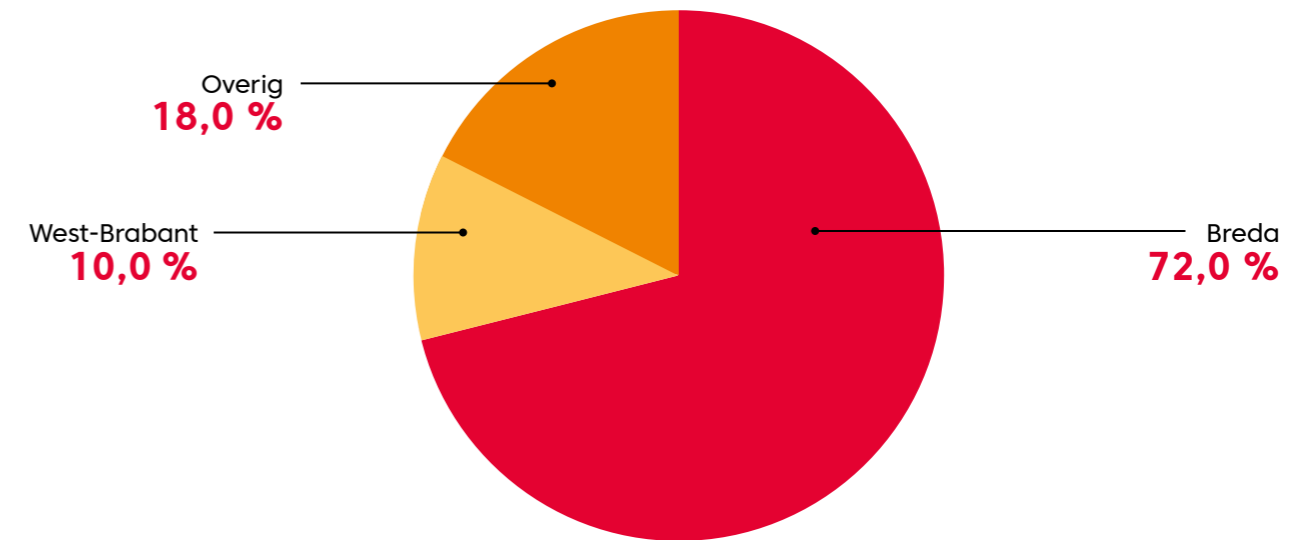
8.6 Plan van aanpak

Uit het onderzoek blijkt dat reparaties en praktische workshops een belangrijk aspect zijn om bezoekers aan te trekken. Deze elementen kunnen worden ingezet bij de marketing van de Makersplaats. Daarnaast concluderen we dat het gebouw goed bereikbaar moet zijn en er aantrekkelijk en toegankelijk uit moet zien. Van buitenaf moet zichtbaar zijn wat er gebeurt in de Makersplaats. De bezoeker moet uitgenodigd worden om een kijkje te komen nemen.

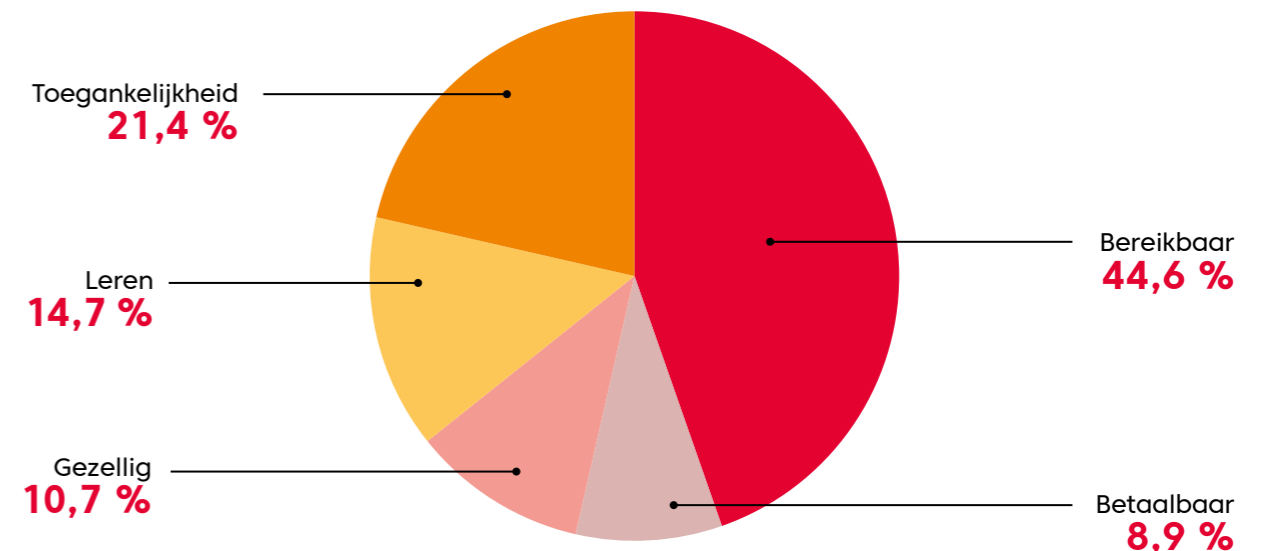
Educatieve programma's, ontwikkeld in samenwerking met onderwijsinstellingen, kunnen de aantrekkingskracht van de Makersplaats vergroten. Sociale ontmoetingsmomenten zoals makersavonden kunnen de betrokkenheid van de gemeenschap versterken. Pop-up workshops en seizoensgebonden evenementen zorgen voor een dynamisch en vernieuwend aanbod. Samenwerkingen met lokale partners, zoals kunstenaarscollectieven, kunnen de zichtbaarheid van de Makersplaats vergroten en duurzaamheid op een toegankelijke manier presenteren aan het publiek.

Een effectieve marketingstrategie, met gebruik van zowel online platforms als traditionele media, zal helpen om naamsbekendheid te genereren. Door duurzaamheid centraal te stellen, speelt de Makersplaats een pioniersrol in de circulaire economie en draagt het bij aan een duurzaam Breda. Met deze strategieën kan de Makersplaats uitgroeien tot een inspirerende broedplaats voor creativiteit en duurzaamheid in Breda.

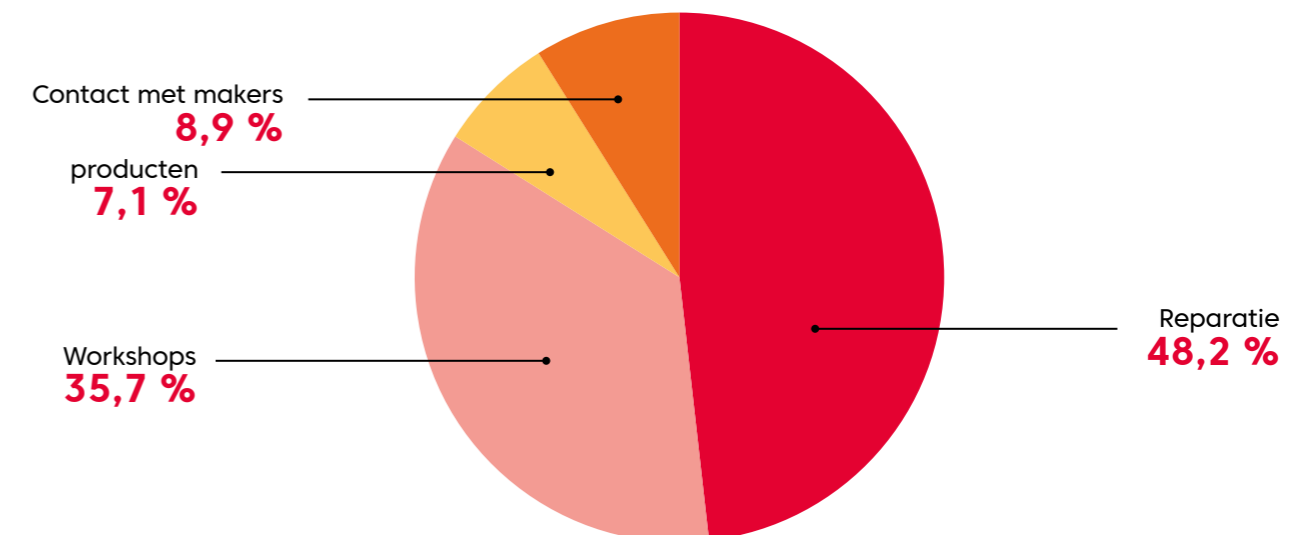
Woonplaats

Belangrijke aspecten

Reden voor bezoek

9. Mogelijke vestigingslocatie

De makers, betrokken in deze haalbaarheidsstudie, vormen bij elkaar een bont gezelschap. Van kleinschalig tot enorm ambitieus, van vooral graag op zichzelf tot heel publieksgericht. Om aan deze uiteenlopende vraag van ondernemers tegemoet te kunnen komen, kunnen verschillende business cases worden uitgewerkt. Door verschillende cases te bekijken kunnen verschillende wensen ook op een effectieve manier worden samengebracht.

De makers, betrokken in deze haalbaarheidsstudie, vormen bij elkaar een bont gezelschap. Van kleinschalig tot enorm ambitieus, van vooral graag op zichzelf tot heel publieksgericht. Om aan deze uiteenlopende vraag van ondernemers tegemoet te kunnen komen, kunnen verschillende business cases worden uitgewerkt. Door verschillende cases te bekijken kunnen verschillende wensen ook op een effectieve manier worden samengebracht.

Gemeente Breda staat positief tegenover het plan om makers bijeen te brengen op een eigen locatie, maar vanuit het Economisch domein is duidelijk gemaakt dat vooralsnog geen financiële ondersteuning voor het initiatief beschikbaar is. In het kader van haar strategisch economisch beleid naar de toekomst, ziet Breda mogelijkheden voor de makers binnen het door haar gedefinieerde Innovation District: van Havengebied en 't Zoet via Slingerweg en de Koepel richting Buas en Avans. Langs die 'as' wil Breda ruimte behouden voor makers, industrie, en innovatieve toegepaste techniek.

We benaderden makelaars, financiers, strategische stakeholders in de vastgoedwereld en vastgoedcorporaties, om te onderzoeken waar de meest kansrijke mogelijkheden zich voordoen.

Op basis van prijs/m², bestemming, lange-termijnmogelijkheden en grootte hebben

we uit een potentiële lijst met 25 locaties die we bezichtigden 7 locaties bestempeld als kansrijk:

7 locaties

- Crogtdijk, 1900m²
- Centrumlocatie – deels in gebruik, 3000 m²
- Samenwerking met Amvest op het Backer en Rueb terrein, 4000 m²
- T' Zoet – voormalige suikerfabriek – zelf bouwen met gerecycled bouw materiaal
- Haveneiland Veilingkade, huurcontract met huidige huurder door gemeente in zomer 2024 verlengd met 5 jaar.
- Busremise Gieterijstraat – Slingerweg, in zomer 2024 verkocht, nog geen contact nieuwe eigenaar
- Voormalig Garage Otten, Hoek Claudius Prinsenlaan – Beverweg

Lange termijn huur:

Crogtdijk en centrum zijn beiden niet te koop, maar kunnen wel voor langere termijn gehuurd worden. Minimaal 10 jaar. Een lange termijn is van belang om investeringen terug te verdienen en de makers zekerheid en toekomstperspectief te bieden.

Optie koop

- Op het Backer en Rueb terrein moet het gebouw geheel opgeknapt worden. Wie is verantwoordelijk voor de kosten, de koper? Gezamenlijk? Aantrekkelijk huurtarief voor de

makers zit er niet in bij een extra kostenpost van minimaal 4 miljoen. Mogelijk een interessante casus voor Amvest? Wel ontwikkelen van een broedplaats/makersplaats, niet zelf beheren. Dat zal in de toekomst meer gevraagd worden.

- De oude busremise aan de Gieterijstraat, net in de zomer 2024 verkocht, nog geen contact huidige eigenaar.
- Manitowoc gebouw, eigendom van gemeente Breda.
- Garage Otten, particuliere eigenaar.
- De hal van de FAAM fabriek is mogelijk op termijn een optie.

Voorlopige inschatting gebruikers (totaal 2750 m²)

- Circulair designers 120 m²
- Houtbewerkers 1050 m²
- Glasbewerkers 50 m²
- Keramisten 150 m²
- Leder-ateliers 100 m²
- Repair 150 m²
- Stofferen 250 m²
- Textiel 460 m²
- Verlichting 150 m²
- Grafisch ontwerpers 140 m²
- Gezamenlijke ontmoetings- en cursusruimte 130 m²

Locatiekeuze

Veel stakeholders noemen expliciet de locatie van de Makersplaats als een van de belangrijkste volgende stappen in het proces. De locatie zal veel bepalen, voor de makers, de buurt, de bezoekers. Er wordt gesuggereerd om in de buurt van bestaande creatieve hubs of industriële gebieden te vestigen om de synergie te vergroten. Stakeholders willen graag intensief samenwerken; dit gaat beter wanneer de Makersplaats in de buurt zit.

Vereiste Voorzieningen

De juiste voorzieningen moeten aanwezig zijn. Werkplekken, expositieruimte en workshop / cursusruimte (15 deelnemers). Een ontmoetingsruimte is belangrijk voor het trekken van bezoekers en organiseren van evenementen. Ook snel internet, rustige werkplekken en vergaderruimtes worden genoemd.

Toegankelijkheid voor bezoekers: een uitnodigende, inclusieve omgeving

Het begrip toegankelijkheid komt regelmatig naar voren tijdens de gesprekken met de stakeholders en in het publieksonderzoek. Wil de Makersplaats een succesvolle duurzaamheids-hub worden, waar de makers voor een aanzienlijke periode aan de slag kunnen, dan is het van cruciaal belang dat bezoekers zich welkom voelen.

Toegankelijkheid betreft zowel de locatie, het gebouw en de plek in de markt. Het gebouw moet makkelijk te betreden zijn, zowel fysiek als mentaal: open met een uitnodigende ingang, ontmoetingsruimte en een vriendelijke ontvangst. Als er regelmatig iets te doen en beleven is, komen mensen eerder naar binnen. Het aanbieden van laagdrempelige diensten en activiteiten, zoals workshops en cursussen, helpt om een breder publiek te bereiken en hen bewust te maken van circulaire en duurzame praktijken.

Toegankelijkheid voor makers

Laagdrempeligheid moet ook gelden voor de makers. De inrichting nodigt uit tot een vanzelfsprekende ontmoeting en samenwerking met de andere makers in het pand. Je kunt hier gemakkelijk je naam, bekendheid en netwerk uitbreiden. En uiteraard krijg je allerhande mogelijkheden aangereikt om samen te werken aan de verduurzaming van je praktijk.

Ruimte is belangrijk voor de makers: om te groeien en om te experimenteren en nieuwe mogelijkheden te onderzoeken. Jonge makers krijgen de kans om te experimenteren en door te groeien.

Zichtbaarheid en community vorming

Wie we het ook vragen - publiek, makers, gemeente, vastgoedmensen - iedereen ziet een Makersplaats voor zich op een industriële plek aan de rand van het centrum, buiten de ring. Goed bereikbaar, met ruimte, waar de bestemming bedrijvigheid is. Het mooist natuurlijk als het een spraakmakend en industrieel pand is, warm en levendig. Waar betrokkenheid bij een buurt mogelijk is.

10. Vervolgstappen

De Makersplaats positioneert zich als een makersplek, voor iedereen die zelf bezig is met een duurzamere leefstijl of daar meer over wil weten. Zien dat het ook anders kan, werkt inspirerend.

Mooie producten, goed gemaakt, met een prijskaartje dat hoort bij met zorg gemaakt en hoge kwaliteit. Het publiek moet wennen aan het feit dat duurzaam en circulair niet perse goedkoop is. Maar dat het wel komt met dienstverlening, onderhoud- en reparatiemogelijkheden. Waar je het maakproces van dichtbij mee kunt maken, kunt leren en het gevoel van verbondenheid met de makers en hun producten versterkt wordt. Kortom, kennis maken met de nieuwe economie.

Op basis van de uiteindelijke locatie zal een positioneringstraject worden ingezet, rekening houdend met de buurt, het soort makers dat hier een werkplek gaat vinden, de mogelijkheden voor openstelling, het geven van cursussen, locatie voor reparatie of juist gelimiteerde evenementen.

Een gebouw met een stoere naam waar een verhaal aan vast zit, refererend aan het maken, aan innovatie en samenwerken. Aan een nieuwe stedelijke cultuur van reparatie, zelf doen, inspirerend en milieubewust. Met de belofte van minder consumeren, beter produceren en er dan zo lang mogelijk mee doen.

Zodra het beoogde pand beschikbaar komt, kunnen we verder gaan met de concretisering van de vervolgstappen. We vullen de ruimte stap voor stap en willen niet overhaast de ruimte in één keer verhuren. Het concept is de basis, daar houden we ons aan vast. We stemmen af met de eerste kandidaten en zorgen voor een interessante mix en elkaar aanvullende partijen.

11. Financiën

De Makersplaats Breda zal gefinancierd worden uit de exploitatie van het pand. Verhuur van werkplaatsen, cursus- en evenementen, ruimte, verhuur van flexplekken en exposities, mogelijke samenwerkingen met bedrijven en investeerders.

Daarnaast zal voor de start een financiële injectie nodig zijn 150.000 euro om de basisvoorzieningen op orde te brengen. Over deze financiering zijn we de mogelijkheden aan het onderzoeken van crowdfunding en private fondsen.

De transitie naar een duurzame en circulaire economie bevindt zich nog in de beginfase. Transformerende en nieuwe circulaire ondernemers staan voor grote uitdagingen en komen flinke barrières tegen. In het onderzoek naar circulair financieren zijn knelpunten gevonden die succesvolle (door)ontwikkeling van ondernemers belemmeren. Deze knelpunten laten zien dat de randvoorwaarden momenteel niet in het voordeel werken van circulaire ondernemers: eerder zelfs andersom.

Dat is een van de voordelen van een gezamenlijke Makersplaats, waar ruimte is om gezamenlijk te zoeken naar manieren om de kosten laag te houden, samen gebruik te maken van financieringsmogelijkheden en gezamenlijk te werken aan zichtbaarheid en promotie.

We gaan uit van:

Oppervlakte:

2000 m² (minimale levensvatbare schaal)

Huurprijzen:

Makers: €70/m² per jaar

Creatieve bedrijven (kantoorruimtes):
€90/m² per jaar

Kussen van Hanne, Sillas en Studio Jef
Drie stoffeerdsters, drie eigen studio's, maar altijd samen aan het werk.

Krista, Hanne en Eva nemen samen opdrachten aan, spelen klussen aan elkaar door en gaan samen naar beurzen en bijeenkomsten. In de meubelbranche gaan de ontwikkelingen voor duurzame stoffen, duurzaam schuim en duurzame productiemethoden heel hard. Ze delen graag kennis en expertise en workshops meubelstofferen zijn erg in trek.

Verhuurverdeling:

90% makers
10% creatieve bedrijven
Daarnaast rekenen we met extra inkomsten uit commerciële activiteiten en samenwerkingen.

Cashflow-prognose (jaar 1-3)

Jaar	Inkomsten	Kosten	Resultaat
Jaar 1	€84.000	€200.000	- €116.000
Jaar 2	€225.000	€220.000	€5.000
Jaar 3	€243.000	€232.000	€11.000

Verwachte inkomsten (jaarlijks)

Inkomstencategorie	Aantal m ²	Tarief/m ² per jaar	Jaarlijkse opbrengst
Makers (90%)	1590 m ²	€70	€111.300
Creatieve bedrijven (10%)	370 m ²	€90	€33.300
Verhuur tbv workshops, projecten, expo en overig			€ 15.000
Totaal huurinkomsten	1960 m²	-	€159.600

Verwachte kosten (jaarlijks)

Kostenpost M&M	Bedrag	Exploitatielasten huurders	Bedrag
Huur	€90.000	Schoonmaak	€8.400
Leegstand 10%	€11.130	Energie & nutsvoorzieningen	€66.000
Verhuur, administratie en management 15%	€21.690	OZB	€2.000
Kwartiermaker	€10.000	Afvalverwerking	€6.600
Programmeringskosten 2,5%	€3.615	Totaal jaarlijkse kosten	€83.000
Lening 5% €250.000,-	€12.500		
Subtotaal	€148.935		

Opmerking:

- In **jaar 1** is er verlies, omdat de opstartkosten hoog zijn.
- **Jaar 2 en 3** laten groei zien door meer workshops, grotere bekendheid en betere bezetting.
- De winst kan opnieuw geïnvesteerd worden in extra faciliteiten, apparatuur of uitbreiding.

Kritische succesfactoren (zonder subsidie)

- **Hoge bezettingsgraad** (minimaal 90% verhuurd)

- **Sterk programma** (workshops, evenementen, publiekstoegankelijkheid)
- **Partnerships** (bedrijven, reparatieservices, educatieve instellingen)
- **Slimme marketing** (social media, samenwerkingen, 'open dagen')
- **Lage vaste kosten** (energiezuinig pand, gedeelde faciliteiten)

Opstartinvestering & Financieringsplan

Voordat de Makersplaats operationeel kan draaien, zijn er opstartkosten voor het huren/ inrichten van het pand en het opzetten van faciliteiten.

Geschatte initiële investeringen

Kostenpost	Bedrag (€)	Toelichting
Borg en huur eerste 3 maanden	22.500	Huur: €7.500 per maand (op basis van €45/m ² voor 2000m ² als starttarief).
Vluchtroutes	10.000	
Brandmeldinstallatie (BMI)	15.000	
Tussenwanden	80.000	
Elektra	25.000	
Internet (routers e.d.)	5.000	
Ontwikkeling en begeleiding bouw	49.000	
Marketing en website	10.000	Branding, social media, website en openingscampagne.
Werkvoorschot personeel	22.500	Community manager en beheerder, (eerste 3 maanden) startfase
Eerste energie- en onderhoudskosten	15.000	Contracten voor nutsvoorzieningen en basisonderhoud.
Onvoorzien (10%)	9.200	Reserve voor tegenvallers.
Totaal initiële investering	€263.200	-

Deze investering kan gefinancierd worden via:

- **Lening bij een duurzame bank (Triodos, ASN, Rabobank Groenfonds) of Provincie:** €250.000 zakelijke lening (looptijd 10 jaar, rente 5%).
- **Crowdfunding/community-investering:** €50.000 via donaties, participaties of voorinschrijvingen op werkplaatsen.
- **Bedrijfspartners/sponsors:** €40.000 via samenwerkingen met bedrijven die circulaire innovatie willen ondersteunen.

Met deze financiering kan Makersplaats zonder subsidie starten en direct een solide basis hebben.

Maandelijkse cashflow-prognose (Jaar 1-3)

Hier berekenen we maandelijkse inkomsten en uitgaven om te bepalen of de cashflow positief blijft.

Maand	Huur (€) inkomsten	Extra (€) inkomsten	Totale (€) inkomsten	Kosten (€)	Netto (€) cashflow
1-3	0	0	0	16.667	-16.667
4	3.000	0	3.000	16.667	-13.667
5-6	7.500	0	7.500	16.667	-9.167
7-12	10.000	1.000	11.000	16.667	-5.667
Jaar 2 (gem.)	12.042	6.708	18.750	18.333	417
Jaar 3 (gem.)	12.042	9.375	21.417	19.333	2.084

Belangrijke observaties

- **De eerste 3 maanden** draaien we verlies (-€50.000) vanwege opstartkosten en omdat huurders langzaam instromen.
- Vanaf **maand 4-6** wordt er een steeds meer huur gerealiseerd.
- Vanaf **maand 7-12** ontstaat er duidelijke groei naar positieve cashflow.
- In **jaar 2 en 3** groei van verlies naar winst gestaag, dankzij hogere bezetting en extra inkomsten uit workshops en evenementen.

Belangrijkste risico's en hoe deze te beheersen

- Zelfstandig opereren zonder subsidies betekent dat we een paar risico's goed moeten managen:

Lage bezettingsgraad (niet genoeg huurders)**→ Oplossing: Flexibele verhuur**

- Start met kortlopende huurcontracten voor 6-12 maanden om sneller huurders aan te trekken.
- **Flexibele werkplekken** en daghuur voor extra inkomsten.

Trage cashflow in de eerste maanden**→ Oplossing: goede startfinanciering**

- Voorinschrijvingen (crowdfunding & participaties) om al bij opening huurders te hebben.
- Extra lening of partners die in de eerste maanden overbrugging bieden.

Te lage publieksopkomst**→ Oplossing: actieve marketing & events**

- Regelmatig evenementen zoals circulaire workshops en exposities.
- Samenwerkingen met scholen en bedrijven om doelgroepen actief te betrekken.

12. Planning

Nu we driekwart jaar hebben geïnvesteerd in het uitvoeren van deze haalbaarheidsstudie, kunnen we concluderen dat het resultaat meer is geworden dan alleen een toets op de haalbaarheid.

Bovendien is duidelijk dat een investering in een gezamenlijke Makersplaats een haalbare business is, zeker wanneer de gemeenschap leeft, actief is en een goede wisselwerking en samenwerking kent tussen beheerder en huurders.

Er ligt nu een concreet plan, compleet met beoogde locaties, berekeningen van de kosten en baten en een ervaren verhuurder. Zodra we zekerheid hebben over de locatie, kunnen we de financiering rond maken, starten met de positionering ervan, het pand onder handen nemen en de makers en aanverwante bedrijven verbinden. We rekenen zes maanden voor het gebruiksklaar maken van het pand en het definitief werven van huurders.

Studio ID

Michiel en Tijs, vader en zoon, zijn meesters in maken: Technologie, ambacht, precisie en aandacht. Michiel startte bij TNO in het productcentrum en groeide door in zijn eigen bedrijf 'Studio ID' dat alle soorten prototypes maakt voor MKB bedrijven in de regio. Het gaat altijd om een combinatie van creatief ontwerp en een goed product gemaakt met uiteenlopende technieken, CNC-technologie of ambachtelijk, net wat het product nodig heeft.

Studio ID wil in de Makersplaats een pilot starten met robotcellen. Producten maken met zonlicht als er genoeg energie is en assembleren in de donkere maanden. Michiel verheugt zich op het samenwerken met diverse makers en sociale bedrijven om circulaire producten te maken in de Makersplaats.

13. Conclusie

Van de 65 makers die we spraken, zeggen 34 makers belangstelling te hebben voor een Makersplaats in Breda. Dat is ruim de helft. Eigenlijk meer, maar er zijn een aantal makers die om praktische redenen niet mee kunnen, omdat ze net gesetteld zijn in een nieuw pand, of vastzitten aan strenge veiligheidsnormen die niet gemakkelijk opnieuw te realiseren zijn.

Er zijn andere clusters in de kunst- en cultuursector die graag mee willen met de makers. Koppelingen met diverse clusters bieden perspectief, kruisbestuiving, het samen zoeken naar duurzame oplossingen en onorthodoxe aanpak van projecten. Makers samen met innovatieve techniekers en creatievelingen, die hen aanjagen, op andere gedachten brengen, nieuwe technieken uitproberen en nieuwe energie in het werk brengen, letterlijk.

De Makersplaats Breda draagt bij aan de ambitie van Breda op het gebied van toegepaste technologie en creativiteit op het gebied van grondstoffengebruik en circulaire economie. Samen met de makers, ontwerpers en ondersteund door onderwijs en MKB'ers in de stad, zal de makersplaats op zoek gaan naar nieuwe technieken en ontwerpen om het upgraden van reststromen tot nieuwe producten te stimuleren.

De Makersplaats is een plek waar inwoners van de stad en de regio kunnen ontdekken hoe zij zelf een bijdrage kunnen leveren aan een meer duurzame samenleving middels evenementen, workshops en inspiratie events.

Draagvlak en behoefte

Een groot deel van de makers heeft direct belangstelling voor een Makersplaats in Breda. Daarnaast willen ook andere creatieve clusters zich aansluiten. Dit wijst op een sterke behoefte aan een gezamenlijke werkplaats voor de lange termijn.

Innovatie en samenwerking

De combinatie van makers met innovatieve technici en creatievelingen biedt kansen voor kruisbestuiving, innovatie en duurzame oplossingen.

Economische en maatschappelijke bijdrage

Makersplaats Breda sluit aan bij de economische visie van Breda rondom Toegepaste Technologie en Creativiteit in de zoektocht naar oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen rondom reststromen, grondstoffengebruik en circulariteit.

Ruimtelijke en financiële uitdagingen

De haalbaarheid van het project hangt sterk af van het vinden van een geschikte locatie met voldoende vierkante meters om kostendekkend te exploiteren. Voor het startklaar maken van de locatie zal samen met eigenaar, beheerder en huurders gezocht worden naar praktische oplossingen.

Publieke interesse en educatieve waarde

Uit een publieksonderzoek blijkt dat 80% van de respondenten interesse heeft in een Makersplaats. Vooral workshops en reparatiemogelijkheden worden aantrekkelijk ervaren.

De risico's die we willen ondervangen:

Financiële risico's

Gebrek aan structurele financiering: De gemeente Breda biedt geen directe financiële ondersteuning. De exploitatie moet grotendeels

Buurman staat voor lokaal hergebruik. In plaats van het storten, verbranden of laagwaardig recyclen van 'afval', geeft Buurman restmaterialen een nieuw leven via hun winkels en werkplaatsen.

deels uit huurinkomsten komen, aangevuld met subsidies en samenwerkingen.

Hoge opstartkosten: De kosten voor het geschikt maken van een pand, inrichting van werkplaatsen en realisatie van gedeelde faciliteiten zijn fors.

Onaantrekkelijke huurvoorwaarden: Als huurprijzen te hoog zijn, kunnen kleinere of startende makers afhaken, wat de bezettingsgraad en financiële stabiliteit onder druk zet. Locatie risico's

Voortdurende onzekerheid over geschikte ruimte: De zoektocht naar een locatie is nog niet afgerond. Het wachten op een go en op de daadwerkelijke invulling kan maken dat potentiële huurders afhaken of elders eerder iets vinden.

Toegankelijkheid en bereikbaarheid: Een slecht bereikbare locatie kan de aantrekkelijkheid voor publiek en samenwerkingspartners verminderen.

Gemeentelijke en politieke risico's

Gebrek aan steun en prioriteit bij gemeente Breda: De afdeling Economie richt zich op grote bedrijven en hightech sectoren zoals robotics en gaming, waardoor ondersteuning in brede zin voor de Makersplaats beperkt blijft.

Operationele risico's

Belang van professionele organisatie en beheer: Er is een sterke community manager nodig om de samenwerking tussen makers, partners en publiek te stimuleren. Zonder goede regie en daaraan gekoppeld budget voor deze taken kan de dynamiek verloren gaan. Markt- en concurrentierisico's

Bepaalde vraag naar duurzame producten: Hoewel circulaire economie en hergebruik in opkomst zijn, blijft de vraag afhankelijk van consumentenbewustzijn en koopgedrag. Concurrentie met bestaande initiatieven: Makers kunnen kiezen voor andere creatieve hubs in Breda, zoals STEK of CLIB, als zij betere faciliteiten of flexibele(re) huurvoorwaarden bieden.

Betrokkenheid van de makers

Het succes van de Makersplaats hangt af van de bereidheid van de makers om actief bij te dragen aan de community en programmering. Zonder betrokkenheid kan de energie uit het project verdwijnen.

Om deze risico's te beheersen, is een stevige financiële basis, een doordachte locatiekeuze en een sterke organisatie nodig. Het vinden van strategische partners is essentieel om het project duurzaam en levensvatbaar te maken. Deze haalbaarheidsstudie biedt voldoende aanknopingspunten om straks op basis van een geschikte locatie concrete vervolgkeuzes te maken.

Literatuur

Brand, R - Hart, Hoofd, Handen – Gids voor stadsmakers – 2024
 CBS – Milieu en duurzame energie. Opvattingen en gedrag, oktober 2018,
 CBS – Klimaatverandering en energietransitie: opvattingen en gedrag van Nederlanders in 2020, juni 2021
 Ewalkil Reham Schroder Ingrid and Steemers Koen – Circular Maker Cities:
 IVRM – Market Response & b-open, Monitor Mens & Maatschappij, 2022
 Maker Space Typologies and Circular Urban Design – Buildings 20 november 2023, 13, 2894
 Gemeente Breda – Duurzaamheidsvisie Breda 2030 – zonder datum
 Gemeente Breda – Omgevingsvisie 2040, <https://www.breda.nl/omgevingsvisie>
 Hoeven de Ridder – Toekomstperspectief huisvesting professionele culturele sector Breda, Bouwsteen I – 2023
 Meurkens&Meurkens – Visiedocument Bogota – 2017
 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat - VANG – Inspiratiegids Circulair Ambachtscentrum - www.vang-hha.nl/circulairambachtscentrum
 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Nationaal Programma Circulaire Economie, 2023-2030 – feb 2023
 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Kennis- en innovatieagenda Circulaire Economie, 2024 – 2027, oktober 2023
 Royal Haskoning, KplusV – Circulair financieren, iov Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat – januari 2023
 SCP – Tussen duurzaam denken en duurzaam doen, april 2024
 Stellinga, M. – Open je ogen voor de wegwerpeconomie – Column NRC 29 nov 2024
 Zwart, Dr. B.A.M. (Bart) de – Bloeiende Broedplaatsen – onderzoeksproject Fontys – TU Eindhoven 2022

Met dank aan

Maarten en Rolf Meurkens staken ongelooflijk veel tijd in samenwerking, afstemming, afspraken in Breda en de regio en rekenen aan de diverse opties.

De interviews met stakeholders en makers deden we samen met medewerkers van AVANS | MNEXT: Linsey Cheng (junior onderzoeker) en Han van Son (senior lector BWNO)

Het publieksonderzoek werd uitgevoerd ism Reynier Janse (Avans Hogeschool) door tweedejaars studenten Commerciële Economie.

Spin in het web voor de haalbaarheidsstudie bij Avans was Mitchell Droog (onderzoeker nieuw ondernemerschap voor Avans MNEXT en BWNO)

Breda Circulair is vanaf de start betrokken geweest bij het plan. Het kritisch meedenken over vormen,

bezoeken aan diverse voorbeeldprojecten, meelesen, aandragen van contacten. Dank met name aan Jack van Haperen en Anne Marie de Beaufort.

Bij de gemeente Breda hebben we vooral mogen samenwerken met Bas van Gerwen (circulariteit) en Nadia Mooij. Dankzij Bas ging het balletje bij de gemeente rollen. Nadia werd vervangen door Anouk Mettler en Luna Heuperman (Afval).

Freeke van der Sterren deed interviews, begeleidde de studenten en samen schreven we het rapport. Luuk van der Sterren verzorgde de eindredactie.

Jos van der Sterren, Frans Bleumer en Nico van Os waren er voor de strategische discussies en goede ideeën.

Gesprekken met

Makersplaatsen: Maarten & Rolf Meurkens, Hans van Eeden, Josse Popma, Elke Lemmens, Jos van Boxtel, Sabrina Lindemann, Kirsti Pol.

Gemeente Breda: Bas van Tartwijk, Danny Honigh, Iris Vermeulen, Cees Budding, Marc Raas, Bas van Gerwen, Gerard Lutz, Janet Scheltinga, Jan van Gurp, Jennifer Verheij, Merel Mulders, Anouk Mettler, Luna Heuperman, Esther Warendorff, Saskia Molema, Debby den Heijer.

Gemeenteraad: Marieke Wulffraat.

Vastgoed en architectenbureaus: Sacha Uitdewilligen, Peter Paul Verhoeven, Jos Hendrickx, Lode Havermans, Mark Vijgenboom

Provincie: Dennis Hermans

Roosendaal: Pascal Hendriks, Wybe Theijse, Mariska van Beek

Oosterhout: Patrick Coremans, Nicolette Loonen
 Etten-Leur: Peter van der Wegen

REWIND: Dirk van der Ven, Serge Knook, Romy van Mil.
 Breda Circulair: Jack van Haperen, Anne Marie de Beaufort, Tim Horsten

Avans Han van Son, Linsey Cheng, Marcel Kesselring, Mitchell Droog, Reynier Janse, Curio: Angela Nobelen, Chantal Nooitgedagt, Sanne Jongejan.

Overig onderwijs: Hilda Vliegthart, Karin Vos, Marie Therese Konsten.

Makers: Alex van Doorn, Ayla Vlemmings, Bart Noordermeer, Bianca de Leuw, Bianca Ernst, Caroline Muskens, Collin Peters, Constant van der Heijden, Dennis Oomen, Erik van den Berg, Evelyn de Kok, Eva de Kroon, Eva Stam, Femke van Leeuwen, Guusje Beeftink, Hanneke Derksen, Hanneke de Leeuw, Irene Nagtzaam, Jaap van Kemenade, Jean Paul Kocks, Joep Jacobs, Joost Dingemans, Joris Gerritsen, Josette van de Hoek, Jilles Verspoor, Karin van den Broek, Karien Kuijpers, Keeke Peeters, Kim Spieringhs en Koen van Dommelen, Komonte Baljet, Leanne van Deurzen, Leentje Peeters, Leo van Gent, Lia Spikmans, Lotte Konings en Ella, Lotte Adriaansen, Manon van Hoeckel, Margriet Kraan, Marjet van Hartkamp en Peggy Theeuwen, Marianne Mol, Marion Thielen, Matti Kop, Michiel van Gremberghe, Mirjam Zwolsman, Monique van Winkel, Nicky Westerburger, Olga Buijse, Patrick Vermeulen, Paul van Kempen, René van Luijk, Rianne de Witte, Rian van de Pas, Ruben Verdonk, Sander Verwijmeren, Saskia den Dekker, Sieds Wijnja, Sietske van Boxtel & Pim Verhulst, Tim van den Burg, Wim de Laat, Yara van Pul en Lotte Adriaansen, Yvonne Gebbe, Yolanda Berix.

Organisaties: Ageeth Boermans, Caja van der Werff, Daan van Bommel, Dorien Eggink, Elisah Pals, Jeroen de Beer, Jessie Bekkers - van Rooij, Luc Swaab, Meike Veldhuijsen, Menno de Lange, Ron Bekker, Maarten van der Westerlaken

Clusters: Chantal van Spaendonck, Julie van Zessen, Maryon Keldermans, Peter Westerlaken, Rinze Staal, Sabina Dirks, Lisette Spee

